

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 7, Sayı 18, Temmuz 2020 / Volume 7, Issue 18, July 2020

SİRBİSTAN KRALI ALEKSANDAR'IN 1894 YILINDAKİ İSTANBUL SEYAHATI

Serbian King Aleksandar's Visit to Istanbul in 1894

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 11.04.2020
Kabul Tarihi/Accepted Date : 17.05.2020
Sayfa/Pages : 457-483
DOI Numarası/DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2020.167>

SAİD OLGUN

(Dr. Öğr. Üyesi), Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Siirt / Türkiye, e-mail: saidolgun@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9171-2788>

Atıf/Citation

Olgun, Said, "Sırbistan Kralı Aleksandar'ın 1894 Yılındaki İstanbul Seyahati", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 7/18, 2020, s. 457-483.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 7, Sayı 18, Temmuz 2020.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 7, Issue 18, July 2020.

ISSN: 2148-5704

SİRBİSTAN KRALI ALEKSANDAR'IN 1894 YILINDAKİ İSTANBUL SEYAHATI

Serbian King Aleksandar's Visit to Istanbul in 1894

Said OLGUN

Öz: Ülkeler arasındaki siyasi, askerî ve iktisadi ilişkilerin tesisi, gelişimi, devamlılığı ve seyri belirli bir oranda hükümdarlar arasındaki şahsi ilişkilere ve dostluklara bağlı olmuştur. Dolayısıyla XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin ve münasebette olduğu ülkelerin siyasi istikrarı, ilişkilerin seyrini önemli ölçüde etkilemiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrası imzalanan Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nden ayrılan Sırbistan Prensiği, 1882 yılında krallığa dönüşmüştür. Tahtın ilk sahibi Milan, hükümdarlığı esnasında ziyaret edemediği İstanbul'u tahttan oğlu lehine feragat ettikten sonra 1889 yılında eski bir kral olarak ziyaret etmiştir. İstanbul'u ve dönemin hükümdarı Sultan II. Abdülhamid'i ziyaret eden ilk Sırbistan Kralı Aleksandar Obrenoviç olmuştur. Avrupa basını tarafından on sekiz yaşındaki genç Kralın seyahatinin siyasi bir öneminin olmadığı yönünde yorumlar yapılmıştır. Buna rağmen Aleksandar, Makedonya'daki Bulgar kiliselerine karşı Sırp kiliselerine yeni imtiyazlar verilmesi talebinde bulunduğu Osmanlı Devleti'ne Balkan ülkeleriyle askerî bir ittifak yapılması teklifinde bulunmuştur. Bu çalışmada Kral Milan ve Kraliçe Nataliya'nın İstanbul ziyaretleri hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra Kral Aleksandar'ın ziyareti üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede yapılan hazırlıklar, uygulanan teşrifat kuralları, Sırbistan kralının ittifak teklifi ve dönemin basını tarafından ziyaret hakkında yapılan değerlendirmeler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Sırbistan Krallığı, Aleksandar Obrenoviç, II. Abdülhamid

Abstract: Establishment, development, continuity and course of political, military and economic relations between countries had been dependent on personal relations and friendships between rulers to a certain extent. Accordingly, the political stability of the Ottoman Empire and the countries with which it had relations had a great impact on the course of the relations in the XIXth century. The Principality of Serbia, which was separated from the Ottoman Empire with the Treaty of Berlin signed after the 1877-1878 Ottoman-Russian War, transformed into a Kingdom in 1882. Milan, the first sovereign, visited Istanbul, which he could not visit during his reign, as a former king in 1889 after he abdicated the throne in favor of his son. The first King of Serbia, who visited Istanbul and the ruler of the period, Sultan Abdulhamid II, was Aleksandar Obrenovic. The European press made comments towards that the visit of the eighteen-year-old young King did not have a political significance. Nevertheless, Aleksandar requested the Serbian churches to be granted new privileges against the Bulgarian churches in Macedonia besides offering a military alliance with the Balkan countries to the Ottoman Empire. In this study, the visit of King Aleksandar was elaborated after brief information on King Milan and Queen Natalie's visits to Istanbul. In this context, conducted preparations, implemented ceremonial rules, the alliance proposal of the king of Serbia and the evaluations on the visit made by the press of the period were examined.

Keywords: Ottoman Empire, Kingdom of Serbia, Aleksandar Obrenovic, Abdulhamid II

Giriş

6 Mart 1882'de Sırbistan Krallığı'nın kuruluşu ilan edilirken Prens Milan Obrenoviç de I. Milan unvanıyla kral olarak tahta çıkmıştır.¹ Kral Milan, farklı zamanlarda ifade edilen özel hayatı ve evlilik sorunları, akıl sağlığını kaybetme endişesi, Sırp siyasetçilerinin sadık olmamaları ve Sırbistan ile Rusya arasındaki ilişkileri iyileştirme isteği gibi farklı gerekçelerle krallığının yedinci yıl dönümü olan 6 Mart 1889'da tahttan çekilmiştir. Bunun üzerine on üç

¹ Ayşe Özkan, *Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na Sırp (1878-1918)*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2013, s. 39.

yaşındaki Velihaht Aleksandar Obrenoviç, tahta çıkarılmıştır. Reşit olmayan I. Aleksandar için Yovan Ristiç, General Kosta S. Protiç ve General Yovan Belimarkoviç kraliyet iktidarını icra etmek üzere naip tayin edilmişlerdir.² Milan döneminde ülkeyi terk eden Nikola Paşiç Sırbistan'a dönerek Radikal Parti'yi yeniden kurmuştur. Rus yanlısı bir politika takip eden Radikal Parti, ülke yönetimini büyük oranda ele geçirirken buna karşı liberal muhalefet de belirginleşmeye başlamıştır.³ 3 Mart 1893'te yapılan seçimlerden sonra Skupština olarak anılan parlamentoda ortaya çıkan tablo üzerine Kral Aleksandar, 13 Nisan 1893'te kraliyet sarayında ziyafete davet ettiği naip heyeti üyelerini ve bakanları tutuklatarak reşit olduğunu ilan etmiştir. Böylece on yedi yaşında bile olmayan I. Aleksandar kansız bir darbe gerçekleştirerek yönetimi ele almıştır.⁴ 21 Mayıs 1894'te kanunların yorumlanması ve uygulanmasında yaşanan suiistimaller ve yaşanan zorluklar nedeniyle 1889 Anayasası'nı yürürlükten kaldırarak 1869 Anayasasını yürürlüğe koyan Kral, Radikallere ağır bir darbe vurmuştur.⁵

Sırbistan Kralları içerisinde İstanbul'a seyahat arzusunda bulunan ilk kişi aynı zamanda tahtın ilk sahibi olan Kral Milan olmuştur.⁶ 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ile Sırbistan'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız bir devlete dönüşmesini sağlayan ve 1882 yılında krallığını ilan eden Milan,⁷ bu düşüncesini 1887 yılında Belgrad Sefiri Ziya Bey'e açmıştır. Siyasi bir amacı olmaksızın II. Abdülhamid'e saygılarını sunmak amacıyla yapmak istediği bu seyahat fikrinin her iki devlet hükümetinden ve İstanbul'da bulunan Sırp sefirinden saklanması istemiştir. Ziya Bey'in Sultan II. Abdülhamid'in bu ziyarete izin vermesi durumunda ne zaman gelebileceğini sorması üzerine tedavi için kaplıcalara gideceğini, dönüşünde de mebusan seçimleriyle ilgilenmek niyetinde olduğunu ancak müsaade buyurulması durumunda tedaviden vazgeçebileceğini veya seçimleri erteleyebileceğini ifade etmiştir. Kralın bu düşüncesinin hükümetlerden gizli tutulmasını istemesi nedeniyle Ziya Bey, gönderdiği bir tezkereyle konuyu doğrudan doğruya Yıldız'a açmıştır. Ziya Bey'in tahminine göre Kral'ın bu fikrini gizlemesinin esas nedeni, Osmanlı Devleti karşıtı Sırp Hükümetinin bu seyahate engel olacağı korkusuydu.⁸

Kral Milan, tahtta bulunduğu dönemde yapamadığı ziyaretini tahttan feragatinden sonra gerçekleştirmiştir. Tahttan çekilişinden iki gün sonra 8 Mart'ta görüştüğü Osmanlı Devleti'nin Belgrad Sefiri'ne iktidardaki hükümet partisiyle yaşadığı problemler nedeniyle oğlunun istikbalini tehlikeye atmamak için tahttan feragat ettiğini ifade eden Milan, politikadan uzak durmak ve görüşme taleplerinden kurtulmak için eğer izin verilirse İstanbul'a giderek bir otele yerleşip on beş gün kaldıktan sonra Suriye, Kudüs ve İskenderiye'yi gezmek istediğini bildirmiştir.⁹

Hükümet yetkilileri ve saray görevlileri ziyareti esnasında Milan için nasıl bir protokol uygulanacağı konusunda bazı tereddütlere sahiptiler. Bu noktada Padişah'ın eski kral ile görüşüp görüşmeyeceği, eğer görüşeceklerse bir iade-i ziyaretin yapılıp yapılmayacağı gibi

² Özkan, *Bağımsızlıktan...*, s. 82.

³ Selim Aslantaş, "Sırbistan: İsyanlar ve Bağımsız Devlet", *Balkanlar El Kitabı*, der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, KaraM&Vadi Yay., Ankara 2006, s. 484.

⁴ Özkan, *Bağımsızlıktan...*, s. 107-108.

⁵ Özkan, *Bağımsızlıktan...*, s. 116. Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi*, C. 2 (20. Yüzyıl), çev. Zehra Savan, Hatice Uğur, Küre Yay., 2. Baskı, İstanbul 2009, s. 32-33.

⁶ 1910 yılında Sırbistan Kralı Petar Karayorgiyeviç'in İstanbul ziyareti hakkında bk. Fatmagül Demirel, *Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında Son Ziyaretler, Son Ziyafetler*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul 2007, s. 120-123. Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasındaki ilişkiler hakkında ayrıca bk. Gürsoy Şahin, "I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti ile Sırbistan Arasındaki Siyasi Sorunlara Dair Bazı Tespitler", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 2 (Aralık 2016), ss. 269-286.

⁷ Milan dönemi ve Sırbistan'ın bağımsızlığını kazanması hakkında bk. Ayşe Özkan, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2011, s. 227-322.

⁸ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik Maruzatı (Y.PRK.EŞA)*, 6/84, 13 Za. 1304 (3 Ağustos 1887).

⁹ BOA, *Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (Y.A.HUS)*, 223/15, 06 B. 1306 (8 Mart 1889).

konularda kararsızlık oluşmuşsa da İstanbul'dan önce Viyana'yı ziyaret edecek olması nedeniyle orada göreceği muamelenin aşağısında bir tavrın yakışmayacağı belirtilerek buna göre bir teşrifat hazırlanmasına karar verilmiştir.¹⁰ Sadrazam Mehmed Kâmil Paşa ve Hariciye Nazırı Mehmed Said Paşa'nın, gelmesinde bir mahzur bulunmadığı yönündeki kanaatleri üzerine 15 Mart 1889'da Kral Milan'a İstanbul'a gelmesi için izin verilmiştir. İradede Krallık sıfatını haiz olmasa da Sultan II. Abdülhamid'in emsaline gösterdiği iltifatın ona da gösterilmesi istenildiği gibi iade-i ziyaretin tabii olduğu ancak Padişah'ın otele gitmesinin münasip olmayacağı bundan dolayı ziyaretin uygun bir kasr-ı hümayunda yapılacağı ifade edilmiştir.¹¹ Milan, Sultan II. Abdülhamid tarafından İstanbul'a kabul edildiğini öğrenmesi üzerine 22 Mart'ta Viyana'da Osmanlı Sefiri Sadullah Paşa'yı ziyaret ederek şükranlarını ifade etmiştir.¹² Times gazetesinin 25 Mart 1889 tarihli nüshasında vaktiyle Osmanlı Devleti'ne bağlı bulunan bir prensin eski hükümdarının huzuruna çıkacak olması dikkate değer bir gelişme olarak nitelendirilmiştir.¹³

Bir an evvel İstanbul'a ulaşma düşüncesinde olmasına rağmen eski kral Milan, deniz yolu kullanmak için Romanya'ya gitmek istememiştir. Belgrad Sefiri'nin aktardığına göre bunun gerekçesini şu şekilde ifade etmiştir:

“Romanya tarikini ihtiyar edecek olursam Romanya ordusunda miralay bulunduğum cihetle Kral Carol hazretlerini görmek için Bükreş'te tevkife mecbur olacağım. Şimdi kral-ı müşarünileyh Kraliçe Nataliya'yı kabul etmesinden dolayı beynimizde mevcut olan bürudet hasebiyle Kral Carol'u görmek istemem. Bundan başka Romanya'da fırka-yı muhalifeye mensup birçok akrabam vardır. Bunlar ile görüştüğüm hâlde Kral Carol ile hükümet tarafından ardı arkası kesilmez birtakım itirazat vukuuna sebebiyet vermiş olurum. Bunun için Bulgaristan'dan geçmeyi tercih ediyorum.”¹⁴

Kral Milan, 29 Mart'ta beraberinde bir yaver, bir kâtib-i hususi ve dört hizmetkârıyla Belgrad'dan yola çıkmıştır.¹⁵ Niş'e kadar Belgrad Sefiri'nin refakat ettiği Kral,¹⁶ burada *Şark Sürat Katarına* binerek¹⁷ aynı gün Edirne'ye,¹⁸ 30 Mart Cumartesi günü de İstanbul'a ulaşmıştır.¹⁹ Teşrifat-ı Umumiye Nazırı Münir Paşa tarafından karşılanan Milan'a Ferik Ahmed Paşa mihmandar olarak görevlendirilmiştir.²⁰ Kendi isteğiyle Beyoğlu'nda bir otele yerleşen Milan'ın otel masrafları Maliye Hazinesince karşılanmıştır.²¹ Sabık Kral İstanbul'da oldukça iyi karşılanmış ve ağırlandı. Kralın mazhar olduğu iltifat ve ihtiram nedeniyle Sırp Hariciye Nazırı, Heyet-i Niyabet ve Hükümet-i Kraliyye adına Belgrad Sefareti aracılığıyla Osmanlı Hükümetine şükranlarını ifade etmiştir.²²

11 Nisan'a kadar İstanbul'da kalan Milan, Llyod Kumpanyasına ait bir vapurla planladığı doğu seyahatine çıkmıştır. Bu çerçevede Beyrut, Yafa, Kudüs ve Şam'ı içerisine alan bölgeyi

¹⁰ BOA, *Y.A.HUS*, 223/34, 13 B. 1306 (15 Mart 1889). BOA, *Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR.TO)*, 21/145.

¹¹ BOA, *İrade Dahiliye (İ.DH)*, 1126/87996, 14 B. 1307 (16 Mart 1889).

¹² BOA, *Y.A.HUS*, 223/51, 21 B. 1306 (23 Mart 1889). Milan, İstanbul'a ve sonrasında doğuya yapacağı seyahat için talep ettiği izne Sultan II. Abdülhamid'den gelecek cevabı Belgrad Sefareti aracılığıyla takip etmiştir. BOA, *HR.TO*, 21/141.

¹³ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 9/29, 25 B. 1306 (27 Mart 1889).

¹⁴ BOA, *Y.A.HUS*, 223/60, 24 B. 1306 (26 Mart 1889).

¹⁵ BOA, *Y.A.HUS*, 223/63, 26 B. 1306 (28 Mart 1889).

¹⁶ BOA, *HR.TO*, 21/155.

¹⁷ BOA, *HR.TO*, 342/79.

¹⁸ BOA, *Y.A.HUS*, 223/64, 27 B. 1306 (29 Mart 1889).

¹⁹ BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK.TŞF)*, 2/60, 23 B. 1306 (25 Mart 1889). 29 Mart tarihli bir iradeyle Kral Milan'ın 30 Mart Cumartesi akşamı İstanbul'a geleceğinin 30 Mart tarihli gazetelerle halka duyurulması istenmiştir. BOA, *İ.DH*, 1127/88045, 26 B. 1306 (28 Mart 1889). BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Sadaret Maruzatı (Y.PRK.A)*, 5/29, 23 B. 1306 (25 Mart 1889).

²⁰ BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Posta Telgraf Nezareti Maruzatı (Y.PRK.PT)*, 4/99, 28 B. 1306 (30 Mart 1889).

²¹ BOA, *İ.DH*, 1127/88096, 28 B. 1306 (30 Mart 1889). BOA, *İ.DH*, 1128/88122, 29 B. 1306 (31 Mart 1889).

²² BOA, *HR.TO*, 21/158. BOA, *Y.A.HUS*, 224/20, 08 Ş. 1306 (9 Nisan 1889).

Beyrut'tan ayrıldığı 28 Mayıs akşamına kadar gezmiştir.²³ Haziran ayının ilk günlerinde İstanbul'a ulaşan Milan, 21 Haziran'da mihmandarı Ferik Ahmed Paşa'ya birkaç hafta daha İstanbul'da kalma arzusunda olduğunu, eğer bu isteği kabul edilmezse birkaç gün içerisinde Sırbistan'a dönmeyi, eylül ayında gelerek sonbaharı ve hatta kışı İstanbul'da geçirmeyi planladığını ve bunun için şimdiden bir ev ayarlamak istediğini ifade etmiştir.²⁴ Milan, bu arzusundan kısa bir süre sonra, muhtemelen 11 Temmuz'da, Ahmed Paşa aracılığıyla Teşrifat-ı Umumiyye'ye gönderdiği mektubunda "Kral ve validesiyle Heyet-i Niyabet beyninde zuhur eden bazı müşkülata dair Belgrad'dan Naip Mösyö Ristiç tarafından almış olduğum haberler beni mahdumumun nezdine gitmek mecburiyetinde bulunduruyor." diyerek İstanbul'dan ayrılacağını belirterek gitmeden önce de Sultan II. Abdülhamid ile görüşmek istediğini bildirmiştir.²⁵ 21 Temmuz'da onuruna Yıldız Sarayı'nda Sadrazam ve Hariciye Nazırı'nın da katıldığı bir ziyafet tertip edilen Milan,²⁶ üç buçuk aya yakın bir süreden sonra 24 Temmuz'da Belgrad'a dönmüştür.²⁷

Kral Milan'dan sonra Kraliçe Nataliya, 24 Mart 1893'te İstanbul'a gelmiştir.²⁸ Marsilya Posta vapuruyla İstanbul'a ulaşan Nataliya'yı Teşrifat-ı Umumiyye Nazırı Münir Paşa ile mihmandar olarak görevlendirilen Ahmed Ali Paşa vapurda ziyaret ederek Sultan II. Abdülhamid'in selamını iletmışlerdir. İstimbotla Tophane-i Amire iskelesine çıkarılan Kraliçe hazırlanan iki atlı araba ile Beyoğlu'nda bulunan Hotel de Byzance'a bırakılmıştır. Kısa bir süre sonra Yıldız'dan gelen Yaver-i Ekrem Şakir Paşa, resmî hoşamediyi icra etmiştir. Ertesi gün Yıldız'a gelen Kraliçe burada Sadrazam Ahmed Cevad Paşa ve Hariciye Nazırı Kürt Mehmed Said Paşa'nın da hazır bulunduğu bir ortamda II. Abdülhamid ile görüşmüştür.²⁹ Padişah'la yapılan görüşmeden sonra merasim dairesine geçilmiş ve burada Kraliçe Nataliya'ya Şefkat Nişanı verilmiştir.³⁰ Daha sonra Padişah daireye gelerek iade-i ziyarette bulunmuştur. Ramazan ayı içerisinde olunması nedeniyle Nataliya için bir ziyafet tertip edilmemiştir. Ancak 27 Mart akşamı Sadrazam Ahmed Cevad Paşa'nın Nişantaşı'nda bulunan konağına yaptığı ziyarette çay ikramında bulunulmuştur. İstanbul'un gezilmesi ve görülmesi gereken yerlerini mihmandar Ahmed Ali Paşa'nın refakatinde gezen Nataliya, 28 Mart'ta Sivastopol'e gitmek üzere İstanbul'dan ayrılmıştır.³¹ Kral Aleksandar, Sultan II. Abdülhamid'e 27 Mart'ta gönderdiği telgrafla annesi Kraliçe Nataliya'ya gösterilen hüsnükabul ve ailesine gösterilen iltifat için duyduğu memnuniyeti ve şükranlarını ifade etmiştir.³²

²³ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 2/66, 26 Ş. 1306 (27 Nisan 1889). BOA, *Y.A.HUS*, 224/56, 16 Ş. 1306 (17 Nisan 1889).

²⁴ BOA, *İ.DH*, 1141/89048, 23 L. 1306 (22 Haziran 1889).

²⁵ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 2/71, 13 Za. 1306 (11 Temmuz 1889).

²⁶ BOA, *Yıldız Sadrazam Kâmil Paşa Evrakı (Y.EE.KP)*, 3/223, 23 Za. 1306 (21 Temmuz 1889).

²⁷ Özkan, *Bağımsızlıktan...*, s. 102.

²⁸ Kraliçe, İstanbul'a gelmeden bir gün önce Elçi General Grujiç'e gönderdiği telgrafla gümrük işlemlerinden muaf tutulmasını sağlanmasını istediği gibi Simonoviç'in bir daire tutmaya memur olduğunu bildirmiştir. BOA, *Y.A.HUS*, 272/27, 05 N. 1310 (23 Mart 1893). BOA, *HR.TO*, 303/49. Ayşe Özkan, *Sırbistan'da Bir Aile Trajedisi*, Çizgi Kitapevi Yay., Konya, 2016, s. 77. Kraliçe'nin İstanbul'a gelişinden önce yapılan hazırlıklar ve ilgili yazışmalar için bk. BOA, *İrade Hususi (İ.HUS)*, 9/108, 28 Ş. 1310 (17 Mart 1893). BOA, *İ.HUS*, 10/2, 03 N. 1310 (21 Mart 1893). BOA, *İ.HUS*, 10/4, 3 N. 1310 (21 Mart 1893). BOA, *İ.HUS*, 10/9, 04 N. 1310 (22 Mart 1893). BOA, *Y.A.HUS*, 272/23, 04 N. 1310 (22 Mart 1893). BOA, *Babiali Evrak Odası Evrakı (BEO)*, 176/13176, 05 N. 1310 (23 Mart 1893). BOA, *Y.A.HUS*, 272/33, 05 N. 1310 (23 Mart 1893).

²⁹ BOA, *Yıldız Esas Evrakı (Y.EE)*, 89/24, 06 N. 1310 (24 Mart 1893).

³⁰ Kraliçeye Şefkat Nişanı verilmesi hakkında bk. BOA, *İrade Taltifat (İ.TAL)*, 17/13, 07 N. 1310 (25 Mart 1893). Kraliçenin damdonörü (nedimesi) Madam Dragamaşin'e İkinci Rütbeden Şefkat Nişanı; Mabeyincisi Miralay Mösyö Simonoviç'e İkinci Rütbeden Mecidiye Nişanı verilmiştir. BOA, *İ.TAL*, 17/14, 07 N. 1310 (25 Mart 1893).

³¹ BOA, *Y.EE*, 89/24, 06 N. 1310 (24 Mart 1893). Kraliçenin 25 Mart'ta II. Abdülhamid'e yaptığı ziyaretin Türkçe ve Fransızca yayımlanan gazetelerle duyurulması istenmiştir. BOA, *Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT)*, 5/45, 08 N. 1310 (26 Mart 1893). Nataliya, Çarşı-yı Kebire giderek buradan birkaç top Şam kumaşı satın almıştır. Kaldığı otelde Fener Rum Patriği tarafından ziyaret edilmiş kendisi de ertesi gün kiliseye giderek iade-i ziyarette bulunmuştur. Beylerbeyi ve Dolmabahçe saraylarını gezmiştir. BOA, *Y.PRK.EŞA*, 17/33, 30 N. 1310 (17 Nisan 1893).

³² BOA, *Y.PRK.EŞA*, 17/33, 30 N. 1310 (17 Nisan 1893).

1. Kral Aleksandar'ın Ziyareti İçin Yapılan Hazırlıklar

Babıali ve Yıldız, Kral Aleksandar'ın İstanbul'a gelerek Sultan II. Abdülhamid ile görüşmek arzusunda olduğunu 1893 yılının son günlerinde Viyana Sefaretince Hariciye Nezaretine gönderilen bir yazıyla öğrenmiştir. Sırbistan'ın Fransa Elçiliğine yeni atanan Mösyo Fransaviç, Paris yolculuğu esnasında uğradığı Viyana'da Osmanlı Sefiri Yusuf Ziya Paşa ile görüşerek ona Kral'ın bu düşüncesinden bahsetmiştir. Sırp elçiye göre iktidarda bulunan Radikal Parti, Kralın Avrupa hükümdarlarını ziyaret etmeden önce İstanbul'a gitmesini uygun görmüyordu. Aynı zamanda elçi, Kralın Avrupa hükümdarlarını ziyaret etmek için Belgrad'dan ayrılır ayrılmaz ilk uğrayacağı yerin İstanbul olacağını ifade etmiştir. Viyana Sefirinin verdiği bu bilgi üzerine kendisinden konunun araştırılması istenen Belgrad Sefiri Ahmed Tevfik Bey,³³ Sırbistan Hükümetinden Kralın İstanbul'u ziyaret etmek arzusunda olup olmadığını sorarak eğer böyle bir düşüncesi varsa memnuniyetle karşılanacağını bildirmiştir. Hükümet Başkanı Sava Grujiç, Ahmed Tevfik Bey'in sorusunu Kralın ilkbaharda İstanbul'u ziyaret etmek düşüncesinde olduğunu ve bunun seyahatten bir iki ay evvel kendisine haber verileceğini belirterek cevaplamıştır.³⁴

Yakın zaman içerisinde İstanbul'a bir ziyaret gerçekleştireceğinin öğrenilmesi üzerine Krala Sırbistan Hükümeti aracılığıyla bunun memnuniyetle kabul edileceği bildirilmiştir. Bu haberi ve gösterilen teveccühü memnuniyetle karşılayan Kral, Ahmed Tevfik Bey'i huzuruna kabul ederek duyduğu memnuniyetin Sultan II. Abdülhamid'e bildirilmesini istemiştir. Atina, Roma, Berlin, Londra ve Bükreş'i de ziyaret etmeyi planlayan Kral, babası ve annesine İstanbul'a yaptıkları seyahatlerinde gösterilen ilgi ve alaka için Padişaha bizzat şükranlarını ifade etmek ve saygılarını sunmak düşüncesindeydi.³⁵

1894 yılının Mart ayı sonunda Kral'ın İstanbul'a hangi tarihte geleceği planlanırken 14 Haziran'da başlayıp dört gün sürecek olan Kurban Bayramı'ndan sonra gelmesinin daha uygun olacağı kanaati oluşmuştur.³⁶ Bu nedenle Kral'a Kurban Bayramı'ndan sonra gelirse İstanbul'un en güzel mevsimine tesadüf edeceği böylece daha ziyade "tenezzüh ve istirahat" edeceğinin bildirilmesine karar verilmiştir.³⁷ Buna bağlı olarak Nisan ayının son günlerinde taraflar arasında yapılan görüşmelerin ardından Kral'ın seyahatinin 27 Haziran'da İstanbul'a ulaşacağı şekilde planlanması kararlaştırılmış ve bu çerçevede uygulanacak teşrifat şekillendirilmeye başlanmıştır.³⁸

Kralın seyahati için hazırlıklar devam ederken Sırbistan'ın İstanbul'daki temsili açısından önemli bir gelişme yaşanmıştır. Sırbistan'ın İstanbul'daki elçisi Velimiroviç'in 25 Nisan 1894'te görevinin sona ermesi üzerine, yerine 26 Nisan'da Dr. Vladan Corceviç "fevkalade murahhas orta elçi" olarak atanmıştır.³⁹ Sırbistan'da yeni hükümeti kurmakla görevlendirileceği 1897 yılına kadar bu görevini sürdüren Dr. Corceviç'in İstanbul'daki ilk ve en önemli vazifesi, görev yaptığı şehre gelecek olan Kralı için yapılan hazırlıklara nezaret etmek olmuştur.

Hem İstanbul'da hem de Belgrad'da Kral Aleksandar'ın seyahati başlamadan önce çok ince hazırlıklar yapılmıştır. Bu çerçevede ele alınan konulardan biri yolculuğun hangi

³³ Ahmed Tevfik Paşa (Saraylızade), 1858-1919 yılları arasında yaşamıştır. 1889-1891 yılları arasında Çetine, 1893-1897 yılları arasında Belgrad, 1897-1908 yılları arasında Berlin sefirliği görevinde bulunmuştur. Sinan Kunalalp, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922)*, İSİS Yay., İstanbul 1999, s. 61. 31 Mayıs 1892'de Miralay, 28 Nisan 1896'da Mirliva, 25 Ekim 1897'de Ferik olmuştur. BOA, *İ.TAL*, 21/1, 4 Za. 1309 (31 Mayıs 1892). BOA, *İ.TAL*, 95/35, 15 Za. 1313 (28 Nisan 1896). BOA, *İ.TAL*, 121/93, 28 Ca. 1315 (25 Ekim 1897).

³⁴ BOA, *İ.HUS*, 19/80, 25 C. 1311 (3 Ocak 1894).

³⁵ BOA, *Y.A.HUS*, 288/5, 01 B. 1311 (8 Ocak 1894). BOA, *İ.HUS*, 20/13, 07 B 1311 (14 Ocak 1894).

³⁶ BOA, *Y.A.HUS*, 292/104, 23 N. 1311 (30 Mart 1894).

³⁷ BOA, *İ.HUS*, 20/13, 07 B. 1311 (14 Ocak 1894). BOA, *BEO*, 344/25738, 08 B. 1311 (15 Ocak 1894).

³⁸ BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Başkıtabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK)*, 36/6, 24 L. 1311 (31 Ocak 1894). II. Abdülhamid dönemindeki kabul merasimleri hakkındaki bk. Hakan T. Karateke, *Padişahım Çok Yaşa Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Merasimler*, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2017, s. 188-193.

³⁹ BOA, *Yıldız Sadaret Resmî Maruzat Evrakı (Y.A.RES)*, 70/17, 26 Za. 1311 (31 Mayıs 1894).

güzergâhta gerçekleştirileceğinin tespiti olmuştur. Kral'ın Belgrad'dan İstanbul'a uzanan yolculuğu için kullanabileceği birkaç farklı güzergâh söz konusuydu. Bulgar Emirliği veya Romanya üzerinden İstanbul'a ulaşabileceği gibi başka hiçbir devletin veya prensliğin topraklarına girmeksizin doğruca Osmanlı ülkesine girerek İstanbul'a ulaşabilirdi. Ancak üçüncü bir ülkenin topraklarına girmesi durumunda o devletin başında bulunan hükümdarla da görüşmek zorunda kalacaktı. Bu durumda Kral'ın ziyaret ettiği ilk hükümdarın Osmanlı padişahı olması yönündeki düşüncesi akamete uğrayacaktı. Bu nedenle Abdülhamid'den önce başka bir hükümdarla görüşmek zorunda kalmak istemeyen Kral, yolu uzatmayı göze alarak sınır komşusu olduğu Osmanlı Devleti'nin topraklarına doğruca girmeyi tercih etmiştir.⁴⁰ Yıldız da Kral'ın Bulgaristan veya Romanya'ya uğramaksızın Selânik üzerinden İstanbul'a gelmesini ve hatta dönüşte de aynı güzergâhı kullanmasını istemiştir.⁴¹ Bu durumun İstanbul ahalişi nezdinde olumlu bir etki oluşturacağı düşünülmüştür.⁴² 1885 yılından beri Bulgaristan ile Sırbistan arasında dinî ve siyasi bir düşmanlık ve rekabet olduğu açıktır. İki devlet arasındaki düşmanlığın ortadan kaldırılması için Büyük Devletler tarafından girişimlerde bulunulmuşsa da bunlardan olumlu bir netice alınması mümkün olmamıştır. İki devlet arasındaki rekabet ve düşmanlığa bağlı olarak Kral, Sofya'ya giderek Prens Ferdinand'ı ziyaret etmek mecburiyetinde kalmamak için Makedonya ve Selânik yolunu tercih etmiştir.⁴³ Kral'ın hem gidişinde hem de dönüşünde aynı güzergâhı tercih etmesi Bulgar Prensliği tarafından üzüntüyle karşılanmıştır. Prens, Kral'ın İstanbul seyahatinden sonra bir vesile ile onunla ve babası Kral Milan ile görüşebilmek için teşebbüste bulunduğu esnada bu üzüntüsünü dile getirmiş, ülkesine gelmesi hâlinde büyük bir ihtiramla karşılanacağını da ifade etmiştir.⁴⁴

Kral Aleksandar'ın İstanbul'da olacağı günlerde Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa da II. Abdülhamid'i ziyaret etmek düşüncesindeydi. Bu arzusunun öğrenilmesi üzerine Hıdiv'den, Sırbistan Kralının İstanbul'da olacağı bu nedenle Padişahın kendisine yeterince vakit ayıramayacağı belirtilerek, seyahatini ertelemesi istenmiştir.⁴⁵ Ancak Hıdiv bu uyarıyı çok da dikkate almayarak İskenderiye Limanı'ndan bindiği Mahsure isimli yatıyla denize açılarak İstanbul'a doğru yol almaya başlamıştır. Yapılan uyarıya rağmen yola çıkan Hıdiv bir oldubitti ile İstanbul'a kabul edilmiştir. Standard gazetesine göre Hıdiv'in Kral'la birlikte aynı günlerde İstanbul'a kabul edilmesinin nedeni, Hıdiv'e mevkiini hatırlatmak düşüncesiydi.⁴⁶ Buna bağlı olarak London Daily News gazetesine göre Sultan II. Abdülhamid'in kızlarından biriyle evlenme düşüncesiyle İstanbul'a gelen Hıdiv, Kral Aleksandar'ın gölgesinde kalmıştır.⁴⁷

⁴⁰ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894). BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 10. BOA, *İ.HUS*, 24/53, 15 Za. 1311 (20 Mayıs 1894).

⁴¹ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 17.

⁴² BOA, *İ.HUS*, 24/53, 15 Za. 1311 (20 Mayıs 1894). BOA, *Y.A.HUS*, 297/75, 16 Za 1311 (21 Mayıs 1894). BOA, *BEO*, 406/30426, 16 Za. 1311 (21 Mayıs 1894).

⁴³ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 41.

⁴⁴ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894). BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 10. BOA, *İ.HUS*, 24/53, 15 Za. 1311 (20 Mayıs 1894).

⁴⁵ BOA, *İrade Eyalet-i Mümtaze Mısır (İ.MTZ(05))*, 34/1966, 12 Z. 1311 (16 Haziran 1894).

⁴⁶ BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği (Y.PRK.TKM)*, 32/5, 05 M. 1312 (9 Temmuz 1894).

⁴⁷ "The Khedives Visit to the Sultan", *London Daily News*, July 3, 1894, p. 5. "The Sultan's Guests", *The Standard*, July 3, 1894, p. 5. Paris'te yayınlanan Memorial Diplomatique gazetesinin 11 Haziran 1893 ve Atina'da yayınlanan Asti gazetesinin 27 Ağustos 1894 ve Berlin'de yayınlanan Berliner Tagesblatt gazetesinin 3 Temmuz 1894 tarihli nüshalarında Abbas Hilmi Paşa'nın İstanbul'a Padişahın küçük kızı Naime Sultan ile evlenmek niyetiyle geldiğini ve annesi Emine Hanım'ın bu konuda çok istekli olduğunu yazmışlardır. Ancak annesinin yoğun çabalarına rağmen Padişah bu evliliğe sıcak bakmadığından, Abbas Hilmi Paşa, cariyelerden İkbâl Hanım'la evlendirilmiştir. Yüksel Çelik, "Üsküdar Sakinlerinden Son Hıdiv II. Abbas Hilmi Paşa (1874-1944) ve Hıdiv Kasrı", *V. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu (1-5 Kasım 2007)*, ed. Coşkun Yılmaz, C. 3, Üsküdar Belediyesi Yay., İstanbul 2008, s. 482-483.

Kral Aleksandar'ın İstanbul seyahatinin programı şekillenirken Rus elçisi A. N. Nelidov,⁴⁸ Sultan II. Abdülhamid ile 26 Mayıs 1894 akşamı yaptığı bir görüşmede Sırbistan'da muhaliflerce Kral aleyhine bir ayaklanma için hazırlıklar yapıldığını ve ayaklanmayı başlatmak için İstanbul'a gelişini beklediklerini bildirmiştir. Rus elçisinin bu iddialarının sorulduğu Belgrad Sefiri Ahmed Tevfik Bey, 28 Mayıs 1894'te yaptığı tahkikat ve gizli görüşmeler ile iddiaların aslının olmadığını, Kral'ı İstanbul'a yapacağı ziyaretten alıkoymak amacıyla tertip edilen bir desise olduğunu, bir ayaklanma emaresi görülmediği gibi hükümet tarafından bu konuda çok ciddi tedbirler alındığını bildirmiştir.⁴⁹

Bu arada Nelidov, Kral Aleksandar'a İstanbul'a geldiğinde onuruna bir öğle yemeği vermek istediğini bildirmiştir. Ancak Kral, II. Abdülhamid'i ziyaret için gideceği İstanbul'da başka bir devletin temsilciliğini ziyaret etmesinin büyük bir nezaketsizlik olacağını düşünerek teklifi reddettiği gibi bu tarz davetlerin önüne geçebilmek için altı veya yedi günlük bir ziyaret programının oluşturularak yayımlanmasını istemiştir. Osmanlı Hükümeti bu talebi olumlu karşılayarak düzenlenecek programın en kısa süre içerisinde kendilerine ulaştırılacağını bildirdiği gibi Kral'ın onuruna Padişah tarafından verilecek yemeğe tüm devletlerin sefirlerinin davet edileceği ve eğer isterse Kralın da sefirlerden istediklerini hususi olarak yemeğe davet edebileceği ifade edilmiştir.⁵⁰

Yapılan hazırlıklar içerisinde Kral'ın İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde maiyetine tahsis olunacak arabaları koşacak arabacılar ile çıraklara mevcut elbiseleri yeterli gelmeyeceği düşünülerek yeni elbiseler yaptırılmasına karar verilmiştir. On kat elbisenin İstabl-ı Amire Müdüriyeti tarafından 250 lira maliyetle Terzi-i Mire yaptırılmasına karar verilmiştir. Bu esnada Sultan II. Abdülhamid, elbiselerin uygun bir fiyatla daha kaliteli bir şekilde Beşiktaş Camisi'nin karşısında yeni açılan terzihaneye sipariş ettirilmesini istemiştir. Ancak Terzi-i Mir elbiseleri yapmaya başladığı için bu isteği yerine getirilememiştir.⁵¹

II. Abdülhamid, yolculuk esnasında herhangi bir olumsuz durumun yaşanmaması için yapılan hazırlıklarla bizzat ilgilenmiştir. Bu çerçevede öncelikle Teşrifat-ı Umumiyye Nazırı tarafından Sadaret aracılığıyla Şimendifer Kumpanyasından ellerinde Kral'ın binebileceği bir vagonun bulunup bulunmadığının öğrenilmesi eğer yok ise Kral'ın Belgrad'dan geldiği vagonla Selânik yolculuğuna devamının temin edilmesi istenmiştir.⁵² Aynı zamanda Şimendifer Kumpanyasından Kral ve beraberindekileri Zibefçe'den Selânik'e getirmek üzere tahsis edilen şimendiferdeki görevlilerin misafirlere karşı gereken saygı ve hürmeti göstermeleri, bir kaza veya tehlikenin oluşmasına meydan vermemek üzere makaslarda yetenekli ve işinin ehli memurlar buldurulması istenirken gerekli özenin gösterilmesi için herhangi bir istenmeyen durumun yaşanmasına sebep olanların sorumluluğunun ağır olacağı belirtilmiştir.⁵³

2. Kral Aleksandar'ın Belgrad'dan Ayrılışı ve Selânik'e Gelişi

23 Haziran Cumartesi sabahı Kral Aleksandar, babası Kral Milan ve maiyetinde bulunan General Zdravkoviç, General Miskoviç, General Grujiç, Binbaşı Grujiç, Miralay Konstantinoviç, Binbaşı Nisiç, Katibi Miliçeviç, Doktoru İvanoviç, Yüzbaşı Vasiç ve Yüzbaşı Valkoviç ile Belgrad istasyonunda bindiği özel trenle Sultan II. Abdülhamid'e yapacağı ziyaretin yolculuğuna başlamıştır.⁵⁴ Kral'a yolculuğunun başından sonuna kadar Belgrad Sefiri

⁴⁸ A. N. Nelidov hakkında bk. Gülnar Kara, "XIX. Yüzyılın Sonunda Rus Büyükelçisi A. N. Nelidov'un Boğazları İşgal Projesi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 8, S. 14 (Mart 2016), s. 406-407.

⁴⁹ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 19/73, 13 Za. 1311 (8 Mayıs 1895).

⁵⁰ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 10.

⁵¹ BOA, *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV)*, 98/7, 17 Z. 1311 (21 Haziran 1894).

⁵² BOA, *İ.HUS*, 25/37, 4 Z. 1311 (8 Haziran 1894).

⁵³ BOA, *Y.MTV*, 98/6, 17 Z. 1311 (21 Haziran 1894).

⁵⁴ Yolculuğun saat 6.00'da başlaması planlanırken istasyonda Arşidük Joseph ile yapılan görüşmeden dolayı bir gecikme yaşanmıştır. "The King of Servia's Visit to Constantinople", *The Times*, June 25, 1894, p. 5. *Sabah*, 23 Haziran 1894, s. 2.

Ahmed Tevfik Bey refakat etmiştir.⁵⁵ Kral'a eşlik eden heyetin askerlerden oluşturularak siyasi erkândan herhangi bir isme yer verilmemesi ziyaretin gizli bir politik amaç taşımadığı şeklinde yorumlanmasına neden olmuştur.⁵⁶ The Times'a göre gereksiz bir şekilde önem atfedilen bu seyahatin Kral'ın Sırp kiliselerinin Bulgar kiliseleri karşısındaki durumundan duyduğu endişenin dışında ciddi bir yönü bulunmuyordu ve zaten Sultan'ın toy bir kralla uluslararası meseleleri görüşmesi hiç uygun olmazdı.⁵⁷ Kral için başkentten ayrılırken yapılan tören, ülkenin siyasi atmosferini yansıtır nitelikteydi. Liberal Parti tüm kadrosuyla oldukça gösterişli bir şekilde istasyonda hazır bulunurken iktidardaki Radikaller uğurlama törenine pek de rağbet etmemişlerdir.⁵⁸

Belgrad'dan hareket eden Kral'ın öğle yemeğini Niş'te yedikten sonra akşamüzeri İvranya'ya (Vranje) ulaşarak geceyi burada geçirmesi ve ertesi gün sabahleyin sınıra gelerek buradan hazırlanan özel trenle Selânik'e hareket etmesi planlanmıştır.⁵⁹ Kral Niş'e ulaştığında on iki binden fazla insan tarafından karşılanmıştır. Burada yapılan konuşmalar esnasında Kral ve halk üç defa "Padişah'ım Çok Yaşa!" şeklinde alkışta bulunmuşlardır. Niş'ten sonra geçilen İvranya'da da yapılan konuşmalar esnasında "Padişah'ım Çok Yaşa!" nidaları yükselmeye devam etmiştir. Sırbistan topraklarında halkın Kral'ın eşliğinde Türkçe olarak böyle bir alkışta bulunması II. Abdülhamid tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmış, bundan dolayı bir nezaket davranışı olarak, misafirligi boyunca uygun durumlarda kendi ismiyle birlikte kralın isminin de yad edilerek alkışlanmasını istemiştir.⁶⁰

Kral Aleksandar, 24 Haziran Pazar günü babası Kral Milan, Belgrad Sefiri Ahmed Tevfik Bey ve maiyetiyle birlikte Zibefçe'ye ulaşmıştır. Başta Kosova Valisi Hafız Mehmed Paşa ve yolculuğun bundan sonraki kısmında ona eşlik edecek olan ve "mihmandar paşalar" olarak isimlendirilen Rüşumat Emîni Mehmed Raif Paşa,⁶¹ Yaveran-ı Cenab-ı Şehriyariden Ferik Ahmed Ali Paşa ile Mabeyn-i Hümayun Mütercimlerinden Hakkı Bey, Yaverandan Kaymakam Kenan Bey, Yüzbaşı Muzaffer Bey, Maiyet Çavuşları Ahmed, Mustafa, Hasan ve bir diğer Mustafa Bey⁶² tarafından merasimle karşılanmıştır.⁶³ Kral ve beraberindekiler kırk dakika kadar burada kalmışlardır. Yolculuğun bu noktasına kadar oğluna eşlik eden Kral Milan, burada oğlundan ayrılarak dönüşünü beklemek üzere Niş'e geçmiştir.⁶⁴ Kral ve beraberindekiler "kuşluk taamını" Kumanova'da yiyerek yolculuğa devam etmişlerdir.⁶⁵

⁵⁵ Belgrad Sefirine bu refakati nedeniyle 200 lira harcırah verilmiştir. Verilen harcırahın miktarının tespitinde 1889 yılında Alman imparatoruyla birlikte İstanbul'a gelen Berlin Sefiri Tevfik Paşa'ya verilen 400 lira harcırah baz alınmıştır. BOA, *İ.HUS*, 25/131, 29 Z. 1311 (3 Haziran 1894). BOA, *BEO*, 430/32246, 01 M. 1312 (5 Temmuz 1894). BOA, *BEO*, 447/33522, 29 M. 1312 (2 Ağustos 1894). BOA, *İ.HR*, 345/31, 23 S. 1312 (26 Ağustos 1894). Sefirin yokluğu esnasında Başkatip Harutyun Markaryan maslahatgüzar olarak görev yapmıştır. BOA, *YPRK.EŞA*, 19/88, 12 Z. 1311 (16 Haziran 1894). BOA, *Y.A.HUS*, 300/96, 19 Z. 1311 (23 Haziran 1894).

⁵⁶ "Servia", *Morning Post*, June 21, 1894.

⁵⁷ "The King of Servia's Visit to Constantinople", *The Times*, June 25, 1894, p. 5.

⁵⁸ "King Alexander's Visit to the Sultan", *The Standard*, June 25, 1894, p. 3.

⁵⁹ BOA, *Y.RPK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 18.

⁶⁰ BOA, *İ.HR*, 436/42, 20 Z. 1311 (24 Haziran 1894). BOA, *BEO*, 425/31848, 20 Z. 1311 (24 Haziran 1894).

⁶¹ Raif Bey'e bu görevi esnasında Nafia Nazırı Tevfik Paşa vekalet etmiştir. BOA, *BEO*, 420/31456, 11 Z. 1311 (15 Haziran 1894). BOA, *İ.HUS*, 25/139, 11 Z. 1311 (15 Haziran 1894).

⁶² Yapılan görevlendirme nedeniyle harcırah olarak Raif Bey'e 200; Hakkı Bey ve Ferik Ahmed Ali Paşa'ya 100; Kenan Bey'e 50; Muzaffer Bey'e 40; Çavuş Ahmed, Mustafa, Hasan ve Mustafa Bey'e 15 lira verilmiştir. BOA, *BEO*, 420/31457, 12 Z. 1311 (16 Haziran 1894). BOA, *İ.HUS*, 25/50, 12 Z. 1311 (16 Haziran 1894). BOA, *İ.HUS*, 25/54, 13 Z. 1311 (17 Haziran 1894). BOA, *BEO*, 421/31510, 15 Z. 1311 (19 Haziran 1894).

⁶³ Yapılan hazırlıklar çerçevesinde Kral'ın Zibefçe'de ona eşlik edecek paşalar ve Kosova Valisi tarafından karşılanması, karşılama esnasında bandonun ve bir tabur askerinin hazır bulunması, askerler tarafından selam töreni yapılması, askerlerin fes, elbise ve ayakkabılarının temiz ve tertipli olması, trenin uğradığı yerlerde sivil memurların elbiseleri ile askerlerin günlük üniformaları ve nişanlarıyla selamlama törenine katılmaları istenmiştir. BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/98, 20 Z. 1311 (24 Haziran 1894).

⁶⁴ BOA, *Y.A.HUS*, 300/107, 20 Z. 1311 (24 Haziran 1894). "Servia", *Morning Post*, June 21, 1894. *The Times*, June 21, 1894, p. 5.

⁶⁵ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 25.

Kralın güvenliği için Osmanlı Hükümeti tarafından gerekli önlemler alındığı gibi Sırbistan Hükümetince de bazı önlemler alınmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Sırp Hükümeti, yolculuk süresince Osmanlı polisiyle birlikte görev yapmak üzere ikisi Selânik'te ikisi de İstanbul'da olmak üzere sivil kıyafetli dört polis görevlendirmek istemiştir. Sırbistan Hükümetinin bu teklifini olumlu karşılayan Babıali, Selânik'te iki, İstanbul'da dört ve maiyetinde iki olmak üzere toplam sekiz Sırp polisin görevlendirilmesinin daha uygun olacağını bildirmiştir.⁶⁶ Alınan güvenlik tedbirleri çerçevesinde Kralın geçeceği güzergahta bazı gösterilerin yapılabileceği yönünde istihbarat alınması üzerine 20 Haziran'da Kosova ve Selânik Valiliğine gönderilen bir talimatla "Sırlık iddiasında veyahut onun hilafında" bulunanlar tarafından bir gösteri yapılmasına fırsat verilmemesi, demiryolu hattı ile diğer mahallerin korunması için alınacak tedbirlere itina gösterilmesi istenmiştir.⁶⁷ Kral, Kosova Vilayetine girdikten sonra geçtiği istasyonlarda merasimlerle karşılanmış ve alınan tedbirlerin bir sonucu olarak kendisi ve ülkesi aleyhine herhangi nümayiş olmamıştır.⁶⁸

Kral, 24 Haziran Pazar akşamı Selânik'e ulaşmıştır.⁶⁹ İstasyonda yapılan karşılama töreninde başta Vali Zihni Paşa olmak üzere aralarında Selânik İstinaf Ceza Dairesi Reisi Reşad Bey'in de bulunduğu mülkü ve askerî erkan hazır bulunmuşlardır. İstasyondan Vali Konağına kadar uzanan güzergâh boyunca dört tabur asker sıralanmış, sokaklar halk tarafından doldurulmuştur. Asker ve jandarma neferleri ile polis memurlarının bir kısmı istasyon ile cadde ortasında bir kısmı da güzergâh boyunca gerekli noktalara yerleştirilmiştir. İstasyonda yapılan, karşılama töreni denizde de icra edilmiş, Selânik'e ayak basan Kral Aleksandar için İskender Korveti'nden selamlama amacıyla top atışları yapılmıştır.⁷⁰ Sırbistan millî marşının çalındığı karşılama töreni esnasında daha önce Sultan II. Abdülhamid'in iradesiyle kendi adıyla birlikte Kral Aleksandar'ın adının da yad edilerek alkışlanması yönündeki emri vakit darlığı gerekçesiyle yerine getirilmemiştir. Ancak İstanbul'a gitmek için şehirden ayrılırken yapılacak uğurlama töreni esnasında istenilen alkışın icra edileceği bildirilmiştir.⁷¹ Halk, Kralın Selânik'e gelişini büyük bir merakla takip etmiş hatta bazı istenmeyen acı olaylar yaşanmıştır. Sabah gazetesinin aktardığına göre Kral'ın şehre gelişini izlemek isteyen on beş Musevi kadın, çıktıkları balkonun üzerindeki yükü taşıyamayarak yıkılmasıyla aşağı düşmüş, bunlardan sekizi yaralanırken ikisi de vefat etmiştir.⁷²

Selânik'te bir gece geçirerek yolculuğuna devam edecek olan Kral Aleksandar ve maiyeti için konaklayacakları bir mekân aranırken Vali Zihni Bey'in konağı alternatifler arasında ön plana çıkmıştır. Özellikle Kral ve maiyetinin sekiz kişiden oluşacağını haber alınması üzerine Büyük Cadde'deki üç katlı konağın tamamen tahliye edilerek misafirlere tahsis edilmesinin daha uygun olacağı kanaati oluşmuştur. Kral onuruna verilmesi planlanan ziyafet için yirmi kişilik bir masa kurmaya imkân sağlayan konak, Kral'ın misafir edilmesi için oldukça idealdi. Bir ara Kral'ın maiyetinin hademeler dışında on kişi olacağı öğrenilmiş ve Belediye Dairesinin düzenlenmesi gündeme gelmişse de Vali Konağının kifayet edeceği öngörülerek herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.⁷³ Ancak ziyafete katılacak davetli sayısının yirmiyi aşması durumunda yalnızca ziyafet için memleket bahçesinde bir salonun hazırlanmasına ve burada

⁶⁶ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 9. BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 16.

⁶⁷ BOA, *BEO*, 422/31585, 15 Z. 1311 (19 Haziran 1894). BOA, *Y.A.HUS*, 300/57, 16 Z. 1311 (20 Haziran 1894). BOA, *İ.HUS*, 25/57, 16 Z. 1311 (20 Haziran 1894).

⁶⁸ BOA, *Y.A.HUS*, 300/110, 20 Z. 1311 (24 Haziran 1894).

⁶⁹ BOA, *İrade Hariciye (İ.HR)*, 436/41, 20 Z. 1311 (24 Haziran 1894). The Standard gazetesinde Kral'ın pazar gecesi Selânik'e ulaştığı şeklinde bir bilgiye yer verilmiştir. *The Standard*, June 26, 1894, p. 5. "Sırbistan Kralı Hazretlerinin Selânik'e Muvasalatı", *Sabah*, 25 Haziran 1894, s. 1.

⁷⁰ "Tebliğat-ı Samiye", *Sabah*, 26 Haziran 1894, s. 1. *Sabah*, 29 Haziran 1894, s. 3. BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/98, 20 Z. 1311 (24 Haziran 1894).

⁷¹ BOA, *İ.HR*, 436/41, 20 Z. 1311 (24 Haziran 1894). BOA, *BEO*, 425/31847, 20 Z. 1311 (24 Haziran 1894).

⁷² *Sabah*, 29 Haziran 1894, s. 3.

⁷³ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 13.

bulunan küçük bir köşkün Kral'ın dinlenmesi için düzenlenmesine karar verilmiştir.⁷⁴ Hazırlıklar esnasında 3. Ordu ve Kosova Umum Kumandanı Müşir Hüseyin Paşa, Kral'ın konaklaması için tahsis edilen Vali Konağının uygun olmadığı görüşündeydi. Ona göre yapılacak teşrifat ve tezyinattan sonra Kral'ın konaklaması, verilecek olan ziyafet ve yapılacak törenler için en uygun yer Askeriye Dairesiydi. Böylece Kral hem ziyafet için şehrin bir kenarındaki millet bahçesine gitmek zorunda kalmayacak hem de mülkiyeti Yunanlı bir ecnebiye ait olan konakta ağırlanmamış olacaktı.⁷⁵

Vali, Büyük Cadde'de bulunan konağı gerekli hazırlıkların yapılabilmesi için Kral'ın Selânik'e gelişinden yaklaşık on gün önce boşaltmıştır. Vali Zihni Bey, Kral İstanbul'dan dönüşünde de Selânik'e uğrayacağı için konağa dönmemiş ve yaklaşık bir ay boyunca başka bir yerde ikamet etmek zorunda kalmıştır.⁷⁶ Bununla birlikte Vali, Kral'ın onuruna gelişinde ve dönüşünde verilen her iki ziyafet ile konağın tezyinatı için harcanan 280 lira tutarındaki harcamayı, Belediye tarafından karşılanması teklifini kabul etmeyerek, Padişah'a bağlılığının bir nişanesi olarak kendi cebinden karşılamıştır.⁷⁷

İstasyondaki karşılama merasiminden sonra ikameti için tahsis edilen konağa geçen Kral Aleksandar, burada bir süre dinlenmiştir. Daha sonra Zihni Paşa tarafından onuruna verilecek ziyafet için memleket bahçesindeki salona geçmek üzere konaktan ayrılmıştır.⁷⁸ Bu arada Kral'ın ikametine tahsis edilen konak, Hamidiye Caddesi'ndeki konsoloshaneler ve diğer binalar, idare-i askeriyye, Beyaz Kule, rıhtım üzerindeki kahvehaneler, oteller, limanda bulunan Sultaniyye Vapuru, İskender Korveti ile şehrin en büyük oteli Otel Emperyal ışıklandırılmıştır. Süsleme ve aydınlatmalar memleket bahçesinde de yapılmıştır. Aydınlatma için on bin fener, beş-altı yüz hava gazı feneri, üç yüz elli petrol gazı fanusu kullanılmış, bahçenin muhtelif yerleri Osmanlı ve Sırp sancaklarıyla donatılmıştır.⁷⁹ Bununla birlikte Kral'ın geçtiği yollardaki kaldırımlar düzenlenmiş, bazı yerlere tahta perdeler çekilmiş, yemek salonu ve iskele inşa edilmiş, havagazı aydınlatması ile bahçenin düzenlenmesi için belediye tarafından 1000 lira masraf yapılmıştır.⁸⁰

Memleket bahçesindeki ziyafet için hazırlanan salonda Kralın gelişinden önce ufak bir de kaza atlatılmıştır. Hava gazının alevlenmesinin etkisiyle tutuşan perdeler bazı mefruşatın yanmasına neden olmuştur. Kısa sürede söndürülen yangın, ilk etapta bir şaşkınlığa ve üzüntüye sebep olmuşsa da hazırlıklar tamamlanmıştır. Kırk iki kişinin davet edildiği ziyafette misafirlere Sebzevat Çorbası, Börek, Mayonezli Levrek, Tekir Balığı Tavası, Mantarlı Fileto, Hindi, Salçalı Kuşkonmaz, Punç, Kuzu Dolması, Piliç Kızartması, Pilav, Tavukgöğsü ve meyve ikram edilmiştir.⁸¹ Yemek esnasında Askerî Bando ve Hamidiye Sanayi Mektebi Bandosu tarafından çeşitli müzik eserleri icra edilmiştir. Yemekten sonra dinlenmesi için bahçedeki köşke götürülen Kral, bahçenin tezyinatını ve ışıklandırmasını inceleyerek ziyafet ve kendisine gösterilen ihtiram için Osmanlı devlet erkânına şükranlarını ifade etmiştir.⁸²

Ziyafetten sonra ikametine tahsis edilen konağa geçen Kral, İstanbul'a hareket edeceği 25 Haziran Pazartesi günü sabah saatlerinde Selânik'te bulunan konsolosları, meclis-i idare, mahkeme ve belediye üyeleri ile din adamlarının da aralarında bulunduğu şehrin ileri gelenlerini kabul ederek onlarla görüşmeler yapmıştır.⁸³

⁷⁴ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 11. BOA, *Y.A.HUS*, 300/76, 17 Z. 1311 (21 Haziran 1894).

⁷⁵ BOA, *Y.YRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 21.

⁷⁶ *Sabah*, 29 Haziran 1894, s. 3.

⁷⁷ BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Maliye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.ML)*, 15/40, 03 S. 1312 (6 Ağustos 1312).

⁷⁸ *Sabah*, 29 Haziran 1894, s. 3.

⁷⁹ *Sabah*, 27 Haziran 1894, s. 1. *Sabah*, 29 Haziran 1894, s. 3.

⁸⁰ BOA, *Y.PRK.ML*, 15/40, 03 S. 1312 (6 Ağustos 1312).

⁸¹ *Sabah*, 29 Haziran 1894, s. 3.

⁸² *Sabah*, 27 Haziran 1894, s. 1.

⁸³ *Sabah*, 29 Haziran 1894, s. 3.

Sultaniyye Vapuruna binerek İstanbul'a hareket etmek üzere konaktan ayrılan Kral⁸⁴ gelişinde olduğu gibi dönüşünde de Vali Konağından rıhtımdaki iskeleye kadar yolların iki tarafında dizilen asker ve jandarmalar tarafından selamlanmıştır. Bu esnada bando takımlarınca Osmanlı ve Sırp müzikleri çalınmıştır.⁸⁵ Yapılan merasimden sonra Selânik'ten hareket eden Sultaniyye Vapuru,⁸⁶ 26 Haziran'da Çanakkale Boğazı'na ulaşmıştır.⁸⁷ Ancak burada durmaksızın yola devam etmesi durumunda gece geç saatlerde İstanbul'a ulaşacağı göz önünde bulundurularak kömür alınması bahanesiyle bir müddet vakit geçirildikten sonra ertesi gün 27 Haziran Çarşamba günü öğle saatlerinde İstanbul'a ulaşılacak şekilde hareket edilmesi istenmiştir.⁸⁸

3. Kral Aleksandar İstanbul'da

27 Haziran Çarşamba günü saat 12.30 civarında İskender Korveti'nin refakatinde İstanbul'a ulaşan Sultaniyye Vapuru, Sarayburnu önlerinden geçerek demirleyeceği yere doğru yaklaşmıştır. Bu esnada alay sancaklarıyla donatılmış olan Karakol Sefinesi'nden saygı atışı yapan topların sesi duyulmaya başlanmıştır. 21 pare top atışıyla selamlanan Sultaniyye, Tophane-i Amire açıklarında demirleşmiş⁸⁹ böylece 23 Haziran'da Belgrad'dan ayrılan Kral Aleksandar, dört günlük uzun bir yolculuktan sonra İstanbul'a ulaşmıştır.

Sadrazam Ahmed Cevad Paşa, Hariciye Nazırı Said Paşa, Teşrifat-ı Hariciye Muavini Galip Bey ve Sırbistan Maslahatgüzarlığı erkânı istimbotlarla Sultaniyye'ye çıkarak Kral'ı Padişah adına karşılamışlardır. Vapurda yapılan bu karşılama töreni esnasında Kral, Sadrazam'a maiyetini ve maslahatgüzarlık çalışanlarını takdim etmiştir. Yapılan karşılama töreninden sonra üzerindeki kırmızı renkli general üniformasıyla Kral, Tophane'ye çıkmak için Hayriyye İstimbotu'na geçmiştir. Bu esnada sancaklarla donatılmış Sultaniyye'deki denizciler, güverteye çıkarak Hamidiye Marşı ve Sırbistan Marşı eşliğinde vapurdan ayrılan Kral'ı selamlamışlardır. Tophane-i Amire rıhtımına yanaşan Hayriyye İstimbotunu Tophane-i Amire Müşiri Zeki Paşa karşılamıştır. Kral için bu defa da askerler tarafından selamlama töreni yapılmış ve askerî bando tarafından Sırbistan Marşı çalınmıştır. Bu törenden sonra Sadrazam Ahmed Cevad Paşa ile dört atlı teşrifat arabasına binen Kral, sekiz arabalık bir konvoyla Yıldız Sarayı'na doğru yola çıkmıştır. Arabanın ön ve arka tarafında maiyet-i seniyye süvarileri giderken sağ ve solu maiyet-i seniyye yaverleriyle çevrilmiştir. Tophane-i Amire'den Yıldız Sarayı'na uzanan yol boyunca dizilen askerler Kral'ı selamlamışlardır. Yıldız Sarayı'na ulaşan Kral burada maiyet-i seniyye askerleri tarafından selamlandığı gibi askerî bando tarafından Sırbistan Marşı çalınmıştır. Sultan II. Abdülhamid saray merdivenlerinin ortasında genç misafiri Kral Aleksandar'ı karşılamış ve birlikte salona geçmişlerdir. Burada yapılan yaklaşık kırk beş dakikalık görüşmeden sonra II. Abdülhamid tarafından merdivenlere kadar eşlik edilen Kral, Yıldız Sarayı'nın bahçesinde ikametine tahsis edilen Şale Köşkü'ne geçmiştir. Teamüller gereğince Padişah ve Kral arasında yapılan bu ilk görüşmeden yarım saat kadar sonra II. Abdülhamid, Aleksandar'ı Şale Köşkü'nde ziyaret etmiştir. Padişah, bu ziyaret esnasında Kral'a Birinci Rütbeden İmtiyaz Nişanı, General Zdravkoviç'e Birinci Rütbeden Osmanî Nişanı, General Miskoviç'e Birinci Rütbeden Mecidiye Nişanı vermiştir.⁹⁰ Sultan II. Abdülhamid'in Krala murassa veya imtiyaz nişanlarından hangisini hediye etmesinin daha uygun olacağı hususundaki görüşler devlet yazışmalarına yansımıştır. Kral'ın hiçbir hükümdarı ziyaret

⁸⁴ BOA, Y.PRK.ML, 15/40, 03 S. 1312 (6 Ağustos 1312). "King Alexander's Visit to the Sultan", *Morning Post*, June 26, 1894, p. 3.

⁸⁵ *Sabah*, 29 Haziran 1894, s. 3.

⁸⁶ BOA, Y.MTV, 98/38, 21 Z. 1311 (25 Haziran 1894). BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 27. *Morning Post*, June 27, 1894, p. 5.

⁸⁷ BOA, Y.A.HUS, 301/16, 22 Z. 1311 (26 Haziran 1894).

⁸⁸ BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 28.

⁸⁹ "The King of Servia", *The Standard*, June 28, 1894, p. 5. *Sabah*, 28 Haziran 1894, s. 1. *Servet-i Fünun*, 28 Haziran 1894, s. 247. "The King of Servia", *The Times*, June 28, 1894, p. 5.

⁹⁰ BOA, Y.PRK.BŞK, 36/87, 23 Z. 1311 (27 Haziran 1894). "The King of Servia at Constantinople", *Morning Post*, June 28, 1894, p. 3. *Tercüman-ı Hakikat*, 28 Haziran 1894, s. 1. *Sabah*, 28 Haziran 1894, s. 1.

etmeksizin doğrudan doğruya Padişah'ı ziyaret etmek maksadıyla gelmiş olması ve daha önce bazı prenslere murassa ve Mecidiye nişanlarının verilmesi nedeniyle İmtiyaz Nişanının verilmesinin daha uygun olacağına karar verilmiştir.⁹¹ II. Abdülhamid, Kral Aleksandar'a âli dereceden bir kıta nişan ihsan etmekle birlikte altından mamul murassa bir sigara takımı da hediye etmiştir.⁹²

27 Haziran Çarşamba akşamı Sultan II. Abdülhamid tarafından Kral onuruna Yıldız Sarayı'nda büyük bir ziyafet verilmiştir. İstanbul'da bulunan tüm elçi ve misyon şeflerinin davet edildiği⁹³ ziyafete kabine üyelerinin tümünün büyük üniformalarını giymiş, Osmanlı ve Sırbistan nişan ve kordonlarını takmış olarak katılmaları istenmiştir.⁹⁴ Ziyafet esnasında Türk ve yabancı aşçılar, hazırlanmış oldukları birbirinden lezzetli yemeklerle rekabet ederlerken davete katılanlar da orkestra eşliğinde yemeklerini yemişlerdir.⁹⁵

4. Kral Aleksandar'ın İstanbul'da Yaptığı Geziler

16 Haziran'da İstanbul'dan Belgrad Sefaretine gönderilen bir yazıyla Kral için İstanbul'a geleceği 27 Haziran'dan ayrılacağı 4 Temmuz'a kadar hazırlanan gezi programı açıklanmıştır. Günbegün Kral'ın nereleri gezeceğinin, kimlerle görüşeceğinin art arda sıralandığı programa gezi boyunca mümkün mertebe uyulmuştur.⁹⁶ Hüküm sürdüğü toprakların eski hâkimlerinin payitahtına gelen genç Kral, İstanbul'da kaldığı süre boyunca şehri gezmek ve farklı mekânlar görmek arzusunun iştiağıyla sabahtan akşama kadar dolaşmaktan kendini alamamıştır. Geçtiği caddeler, gezdiği mekânlar ve gördüğü manzaralardan bir hayli etkilenen Kral, İstanbul'dan büyülenmiştir.⁹⁷

28 Haziran Perşembe günü Merasim Dairesi'nden çıkan Kral ve maiyeti ilk olarak Beşiktaş, Dolmabahçe, Fındıklı, Tophane ve Galata yoluyla Cısr-i Cedit olarak anılan Galata Köprüsü üzerinden İstanbul tarafına geçerek Salkımsöğüt-Soğukçeşme Caddesi'nden Topkapı Sarayı'na ulaşmıştır. Burada bir bölük asker tarafından karşılanmış ve ilk olarak Müze-i Hümayunu ziyaret etmiştir. Müze Müdürü Osman Hamdi Bey tarafından karşılanan misafirler bir müddet müzeyi gezdikten sonra Topkapı Sarayı'na geçmiştir. Hazine-i Hümayun Kethüdası Şevki Bey ve Enderun-i Hümayun Efendileri ve Hazine-i Hümayun'da bulunan Kaymakam Rıza Bey ve diğer görevliler tarafından karşılanarak sarayı gezmişlerdir. Burada kısa bir süre dinlenen Kral, yapılan kahve ve şerbet ikramından sonra Bab-ı Hümayun'dan çıkarak saraydan ayrılmıştır. Ayasofya Meydanı'ndan Divan Yolu üzerinden Sultan II. Mahmud Türbesi'ne ulaşmışlardır. Osmanlı hanedanının son cemaat başının türbesine yapılan ziyaretten sonra Babıali Caddesi, Hamidiye Türbesi (I. Abdülhamid), Bahçekapısı ve Cısr-i Cedit (Galata Köprüsü), 6. Belediye Dairesi, Galatasaray, Beyoğlu, Taksim, Pangaltı, Nişantaşı ve İhlamur Caddesi'ni takip ederek Merasim Dairesi'ne dönmüştür.⁹⁸

29 Haziran Cuma günü İstanbul'u ziyaret eden birçok hükümdar gibi Kral Aleksandar da cuma selamlığını izlemiştir. Oldukça mutantan bir şekilde icra olunan törende binlerce ahali Hamidiye Camisi'nin önünde beklerken Kral, mihmandarları ve bazı devlet adamları caminin karşısındaki kasırdan töreni seyretmişlerdir. Cumhurbaşkanı Marie François Sadi Carnot'un 25 Haziran'da bir suikastla öldürülmesi nedeniyle yasta olan Fransız Sefiri Paul Cambon dışındaki yabancı ülke temsilcilerinin katıldığı cuma selamlığını takip eden *Berliner Tageblatt* gazetesinin

⁹¹ BOA, Y.PRK.A, 9/39, 25 Za. 1311 (30 Mayıs 1894). "The King of Servia in Constantinople", *Morning Post*, June 30, 1894, p. 3.

⁹² BOA, Y.PRK.TKM, 32/5, 05 M. 1312 (9 Temmuz 1894). "The Sultan Guests", *London Evening Standard*, July 3, 1894, p. 5.

⁹³ "The King of Servia", *The Standard*, June 28, 1894, p. 5.

⁹⁴ BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 29.

⁹⁵ BOA, Y.A.HUS, 303/61, 17 M. 1312 (21 Temmuz 1894).

⁹⁶ BOA, Y.PRK.EŞA, 19/88, 12 Z. 1311 (16 Haziran 1894).

⁹⁷ BOA, Y.A.HUS, 303/61, 17 M. 1312 (21 Temmuz 1894).

⁹⁸ *Tercüman-ı Hakikat*, 29 Haziran 1894, s. 2. *Sabah*, 29 Haziran 1894, s. 1. BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 36.

İstanbul muhabiri, o güne kadar böyle bir alay görmediğini belirterek on iki binden fazla askerin resmigeçide katıldığından bahsetmiştir. Törende muhabirin dikkatinden kaçmayan hususlardan biri sırmalı elbiseleri ve göğüslerini süsleyen nişanlarıyla göz kamaştıran kalabalık devlet erkânı arasında Abdülhamid'in sade kıyafetiyle tüm bakışları üzerinde toplaması olmuştur. Sultan, giydiği düz çuhadan yapılmış paltosunun göğsüne taktığı iki nişandan başka bir süse sahip değildi. Selamlık resminin bitiminden sonra Padişah, misafirin bulunduğu kasra gelmiş ve yapılan resmigeçidi izlemişlerdir. Törenin sonunda Kral Aleksandar, Osmanlı askerlerinin disiplin ve cesaretlerine duyduğu hayranlığı gizlememiştir.⁹⁹

Kral, törenden sonra mihmandarları Raif Paşa, Hakkı Bey, Ahmed Ali Paşa ve maiyetiyle İstabl-ı Amire tarafından tahsis edilen arabalarla İhlamur yolundan Sadrazam Ahmed Cevad Paşa'nın Nişantaşı'ndaki evine geçmiştir. Kral ve maiyeti burada ihtiramla karşılanmış kahve ve şerbetler ikram edilmiştir. Yapılan mülakattan sonra Merasim Dairesi'ne dönen kral, yabancı devletlerin İstanbul'daki elçilerini kabul etmiştir.¹⁰⁰

30 Haziran Cumartesi günü oldukça yoğun bir program geçiren Kral Aleksandar, ilk olarak sabahleyin tahsis edilen istimbotla Bebek'e giderek, daha önce kendisini ziyaret etmiş olan Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa'yı yalısında ziyaret etmiştir.¹⁰¹ Aynı gün Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriyyeyi ziyaret etmiştir. Okul idaresi ve öğretmenler tarafından karşılanan Kral, kısa bir müddet dinlendikten sonra bazı sınıfları gezmiş; yedinci sınıf öğrencileri tarafından yapılan anatomi ameliyatını takip etmiştir. Bir öğrenci tarafından Kral'a hitaben Fransızca bir konuşma yapılmıştır.¹⁰² Kral, gördüğü gelişmeler ve düzenden duyduğu memnuniyeti ifade ederek okuldan ayrılmıştır. Kral, Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriyye'den sonra Ayasofya ve Sultanahmet Camilerini gezmiştir. Daha sonra Mekteb-i Mülkiyye ve Mekteb-i Hukuk-i Şahaneyi ziyaret etmiştir. Bu okullarda da okul idaresi ve muallimler tarafından karşılanmıştır. Çay ve dondurma ikramından sonra buradan ayrılan Kral, Beyoğlu'na geçerek Sırbistan Sefaretine uğramıştır. Sefarethaneye yaptığı ziyaretten sonraki konakladığı Merasim Dairesi'ne geçmiştir.¹⁰³

Merasim Dairesi'ndeki Kral, gün içerisinde vükelayı ve üst düzey Osmanlı bürokratlarını kabul ederek onlarla bir görüşme gerçekleştirmiştir.¹⁰⁴ O gün Kral'ı ziyarete gelen önemli isimlerden biri de Fener Rum Patriği VIII. Neophytos (Neofitos) olmuştur. Patriğin yapmış olduğu konuşmada yapılan ziyaretten duyduğu memnuniyeti ve şükranlarını ifade ederek karşılık vermiştir. Yaklaşık yirmi dakikalık bir mülakattan sonra Patrik Neofitos, Merasim Dairesi'nden ayrılmıştır.¹⁰⁵

1 Temmuz Pazar günü Kral Aleksandar, daha bir gün önce kendisini merasim dairesinde ziyaret eden Fener Rum Patriği Neofitos'a iade-i ziyarete bulunmuştur. Görüşme öncesinde Seryaverini Rum Patriğine gönderen Kral "Eagle Black" nişanının Grand kordonunu hediye etmiş ve görüşme esnasında takmasını arzu ettiğini bildirmiştir. Kral'ın bu isteğini reddetmiş olmamak için Patrik görüşme sırasında on dakika kadar nişanı takmıştır.¹⁰⁶ Dolmabahçe rıhtımından bindikleri iki istimbotla Fener iskelesine ulaşan Kral ve beraberindekiler burada Patrik Vekili ve diğer görevliler tarafından karşılanmış ve Patrikhane Kilisesi'ne geçmişlerdir.¹⁰⁷ İstanbul seyahatinin Makedonya'da Sırp kilisesinin sahip olduğu hak ve imtiyazların artırılmasına yönelik olduğunun konuşulduğu bir ortamda Patrikhane'ye yapılan bu

⁹⁹ BOA, Y.A.HUS, 303/61, 17 M. 1312 (21 Temmuz 1894). "The King of Servia", *The Standard*, June 30, 1894, p. 7. *Nottingham Evening Post*, July 2, 1894, p. 2.

¹⁰⁰ *Tercüman-ı Hakikat*, 30 Haziran 1894, s. 2. *Sabah*, 30 Haziran 1894, s. 1.

¹⁰¹ *Tercüman-ı Hakikat*, 1 Temmuz 1894, s. 2.

¹⁰² BOA, Y.PRK. TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 37.

¹⁰³ *Tercüman-ı Hakikat*, 1 Temmuz 1894, s. 2.

¹⁰⁴ BOA, Y.A.HUS, 301/62, 12 Z. 1311 (16 Haziran 1894).

¹⁰⁵ BOA, Y.A.HUS, 301/62, 12 Z. 1311 (16 Haziran 1894). *Tercüman-ı Hakikat*, 1 Temmuz 1894, s. 2.

¹⁰⁶ BOA, Y.PRK. TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 39.

¹⁰⁷ *The Standard*, July 4, 1894, p. 5. *Tercüman-ı Hakikat*, 2 Temmuz 1894, s. 2.

ziyaret oldukça önemliydi.¹⁰⁸ Patrikhane'de ihtiramla karşılanan Sırbistan Kralı, yaşlı ve hasta olan Prizren Metropolitinin yerine Üsküp'teki Sırp Metropolitinin atanmasını ve onun yerine de Osmanlı vatandaşı bir başka Sırp'ın atanmasını sağlamak için teşebbüste bulunmuştur. Bu doğrultuda Rum Patriğinin muvafakatini aldığı belirten Kral'ın esas amacı Sırbistan'daki siyasi çevrelerin gözünü boyamaktı. Hatta bu doğrultuda Osmanlı Hükümetinden Patrikhane tarafından yapılacak başvurunun kabul edilmesini talep etmekten geri durmamıştır.¹⁰⁹ Kral, Patrikle yapmış olduğu görüşme esnasında II. Abdülhamid'in adil ve merhametli bir hükümdar olduğunu, tebaasına eşitlikle muamele ettiğini belirttiği gibi Bulgarları Ortodoks olan Sırp ve Rumların ortak düşmanı olarak addetmiştir. Bu noktada özellikle Bulgarların sınırlarını genişletme arzusunda olmalarına karşın Sırbistan'ın mevcut sınırlarını muhafazadan başka bir amaçlarının bulunmadığını ifade etmiştir.¹¹⁰

1 Temmuz Pazar akşamı Kral Aleksandar için Yıldız Sarayı'nda yeni bir ziyafet verilmiştir. Ziyafete Kral ve Padişah'ın dışında Kral'ın maiyet memurları, Osmanlı Hariciye Nazırı ve mabeyin memurları katılmışlardır.¹¹¹ Bu arada Kral Milan, oğlu Kral Aleksandar'a gösterilen ilgi, ihtiram ve misafirperverlik için Sultan II. Abdülhamid'e teşekkür telgrafı göndermiştir. Abdülhamid de cevaben yapılan ziyaretten duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Aynı şekilde Belgrad Belediye Başkanı, Sırp halkı adına İstanbul Şehremini'ne gönderdiği telgrafla Krallarına gösterilen ilgiden duydukları memnuniyeti ifade etmiştir.¹¹²

2 Temmuz Pazartesi sabahı Kral, İstabl-ı Amire-i Hümayun'u ziyaret etmiştir. Burada İzzet Paşa tarafından araba ve binek hayvanlarının bulunduğu ahırlar gezdirildikten sonra geçilen daireden biniciler tarafından getirilen atlar izlenmiştir. Kral, gördüğü düzen ve işleyişten dolayı İzzet Paşa'ya takdirlerini ifade ederek buradan ayrılmıştır. Sabah kahvaltısından sonra Kral ve maiyeti, arabalarla Dolmabahçe Sarayı'na giderek oradan Tophane-i Amireye geçmişlerdir. Burada Tophane-i Amire Müşiri ve Umum Mekâtib-i Askeriyye Nazırı Mustafa Zeki Paşa tarafından karşılanmıştır. Fabrika ve marangozhane gezildikten sonra Zeki Paşa tarafından "Kasr-ı alide" çay ikramı yapılmıştır. Daha sonra Bahriye Dairesine geçen Kral burada Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa tarafından iskelede karşılanmıştır. Yapılan ikramlardan sonra Tersane-i Amire Fabrikaları, gemilerin inşa edildiği havuzlar, yeni inşa edilip henüz makineleri tamamlanmamış büyük ve küçük top fabrikası gezilmiştir. Has Bahçe Kasrı'nda kısa bir süre dinlendikten sonra Mühendishane-i Berrî-i Hümayuna gidilmiştir. Zeki Paşa tarafından karşılanan Kral ve beraberindekiler sınıfları gezmişlerdir. Bu esnada

¹⁰⁸ "King Alexander's Visit to Constantinople", *Morning Post*, July 4, 1894, p. 5. BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 38.

¹⁰⁹ BOA, *İ.HR*, 436/46, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894). BOA, *İ.HR*, 436/47, 30 Z. 1311 (2 Temmuz 1894). "The King of Servia", *Birmingham Daily Post*, July 2, 1894. Osmanlı Hükümeti etnik kökeni belirtilerek yapılacak bir metropolit atanmasının uygun olmayacağı ve böyle bir atanmanın bölge için Sırp larca yapılan "kadim Sırbistan" şeklindeki tanımlamanın kabulü anlamına geleceğini bunun yerine Sırp veya Boşnak lisanına aşına Rum Ortodoks tabirinin kullanılmasının daha uygun olacağı görüşündedir. Bu nedenle talep bir müddet geçiştirilmiştir. BOA, *Y.EE*, 86/111, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894). Sırbistan Hükümeti, Prizren Metropolit Lord Meletios'un 1895 yılında ölümü üzerine Fener Rum Patrikhanesi nezdine teşebbüste bulunarak yerine bir Sırp'ın atanması için uğraşmıştır. Neticede 1896 yılında Sırp asıllı Lord Dionysios, Prizren Metropolitisi olarak atanmıştır. Sırbistan Hükümeti, aynı yıl vefat eden Üsküp Metropolitisi Methodios'un yerine de bir Sırp'ın atanması için girişimler de bulunmuşsa da Avrupa basının desteğine rağmen hiç beklemedik bir şekilde Prespa Metropolitisi Ambrose atanmıştır. Fakat yapılan bu atama Sırp ların tepkisine neden olduğu için bir türlü görevine başlayamamıştır. 1900 yılında yerine Sırp asıllı Fermilyan Efendi tayin edilmiştir. Ancak bundan sonra da olayların arkası kesilmemiştir. Yakup Ahabab, "Balkanlarda Kiliseler Sorunu Örneği Olarak: Fermilyan Meselesi (1897-1902)", *Journal of History and Future*, C. 1, S. 1 (Aralık 2015), s. 55-59.

¹¹⁰ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 39.

¹¹¹ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 4/33, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894).

¹¹² "King Alexander", *The Standard*, July 2, 1894, p. 3.

öğrencilerden biri ziyaretçilere hitaben Fransızca bir konuşma yapmıştır. Buradan ayrılarak Azapkapı'ya ulaşan heyet, arabalarla Merasim Dairesi'ne geçmiştir.¹¹³

Kral Aleksandar, akşam yemeğinden sonra Sadrazam'a iade-i ziyarette bulunmuştur. Sadrazam'ın konağına yapılan bu ziyaret esnasında gayriresmî kıyafetleri içerisinde Kral'ı Sadrazam ve Hariciye Nazırı kapıda karşılamışlardır. Raif Paşa, Hakkı Bey, Ferik Ahmed Ali Paşa da imtiyaz nişanlarını taktıkları gayriresmî kıyafetleri içerisinde bu çay ikramında hazır bulunmuşlardır. Kral salonda ağırlandırken maiyetindekiler de ayrı odalarda ve kış bahçesinde misafir edilmişlerdir.¹¹⁴

3 Temmuz Salı günü Kral'ın ziyaret ettiği yerlerden biri Mekteb-i Sultani olmuştur. Okul Müdürü İsmail Bey, öğretmenler, memurlar, öğrenciler ve askerler tarafından karşılanan Kral ve beraberindekiler, yapılan ikramlardan sonra öğrenciler tarafından yapılan jimnastik gösterisini ve oyunları izleyerek okuldan ayrılmışlardır. Beyoğlu yoluyla Galata Köprüsü'nü geçen heyet, güzergâh boyunca askerler tarafından selamlanmışlardır. Çarşı-yı Kebir olarak anılan Kapalı Çarşı'ya gelen Kral, antikacılık yapan Osman Efendi ve Sadullah Efendi'nin dükkânlarını ziyaret ederek buradaki antikalara incelemiştir. Bedesten ve çarşının diğer kısımları gezildikten sonra Babıali, Galata Köprüsü ve Beyoğlu üzerinden Mekteb-i Fünun-i Harbiyye-i Şahaneye geçen Kral, Tophane-i Amire Müşiri ve Umum Mekâtib-i Askeriyye Nazırı Mustafa Zeki Paşa tarafından karşılanmıştır. Okulun sınıf ve koğuşlarını gezen Kral, yapılan ikramlardan sonra Şişli yoluyla Kağıthane'ye geçmiştir. Buradaki kasırda dinlenen Kral ve beraberindekiler Poligon-ı Hümayun'u ziyaret etmişlerdir.¹¹⁵ Tecrübe Komisyonu Başkanı Hassa Ordusu Müşiri Rauf Paşa, Erkân-ı Harbiye Feriki Şakir Paşa, Dumansız Barut Komisyonu Reisi Ferik İzzet Paşa, Yüzbaşı Cevat ve Yüzbaşı Sıdkı Efendiler tarafından karşılanmıştır.¹¹⁶ Yapılan gösteri atışlarından sonra Şişli ve Hacı Hüseyin Bağı yoluyla Merasim Dairesi'ne geçmiştir.¹¹⁷ Kral, İstanbul'dan ayrılmadan bir gün önce 3 Temmuz'da İstanbul'da ikamet eden bir grup Sırp'ı kabul ederek onlarla da görüşmüştür.¹¹⁸

5. Kral Aleksandar'ın Osmanlı Devleti ile İttifak Teşebbüsü

Bu gezi esnasında Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında bir ittifak kurulması düşüncesini ilk olarak ifade eden kişi Kral Aleksandar'ın babası sabık Kral Milan olmuştur. Zibefçe'ye kadar oğluna eşlik eden Kral Milan, Belgrad Sefiri Ahmed Tevfik Bey'e Balkan Yarımadası'ndaki hükümetlerin Osmanlı Devleti'nin liderliğinde bir "konfederasyon" oluşturmaları yönündeki fikirlerini dile getirmiştir. Kral Milan'a göre böyle bir ittifak kurulacak olursa oluşturulacak askerî birliğin yaklaşık 1 milyon 300 bini Sırp kuvvetlerinden meydana gelecekti. Milan, Sırbistan'ın selameti için önemli gördüğü bu ittifakın Romanya ve Yunanistan'ın da millî menfaatleri için önemli olduğu görüşündeydi. Ahmed Tevfik Bey'e Kral Milan'dan sonra bu defa konuyu Kral Aleksandar, Sultanıyye Vapuruyla Selânik'ten İstanbul'a yapılan yolculuk esnasında açarak Sırbistan'ın mevcut durumunun Osmanlı Devleti ile bir savunma ve saldırı ittifakı yapmak için uygun olduğunu, Avusturya ve Rusya'nın takip ettikleri politikalarında meydana gelebilecek en ufak bir değişimin Osmanlı ve Sırbistan için zararlı olacağını ifade etmiştir. Aleksandar, Balkanlar'daki hükümetlerle bir "konfederasyon" oluşumuna örnek olmak üzere II. Abdülhamid tarafından yapılacak teklife hazır olduklarını belirtmiştir. Kral dikkat çekici bir şekilde bir yandan Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasında bir

¹¹³ BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 45. Öğrenci tarafından yapılan konuşmanın Fransızca metni için bk. BOA, Y.MTV, 98/92, 28 Z. 1311 (2 Temmuz). "King Alexander's Visit to Constantinople", *Morning Post*, July 4, 1894, p. 5. *Tercüman-ı Hakikat*, 3 Temmuz 1894, s. 2.

¹¹⁴ BOA, BEO, 428/32077, 28 Z. 1311 (2 Temmuz 1894). BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 45. BOA, Y.A.HUS, 301/62, 12 Z. 1311 (16 Haziran 1894). BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 35.

¹¹⁵ *Tercüman-ı Hakikat*, 4 Temmuz 1894, s. 1-2.

¹¹⁶ BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 50.

¹¹⁷ *Tercüman-ı Hakikat*, 4 Temmuz 1894, s. 1-2.

¹¹⁸ "King Alexander's Visit to Constantinople", *Morning Post*, July 4, 1894, p. 5.

savunma ve saldırı ittifakı kurulması için askerî bir anlaşmanın gerekliliğinden ve buna hazır olduklarından bahsederken bir yandan da teklifin Osmanlı Devleti tarafından yapılması durumunda bunun gerçekleşeceğini dile getirmekteydi.¹¹⁹ Yolda dile getirilen düşüncelerden sonra Kral Aleksandar, 1 Temmuz akşamı II. Abdülhamid'e yapmış olduğu ziyarette iki devlet arasında askerî bir anlaşmanın yapılması ve gümrük birliğinin sağlanması yönündeki düşüncesini açmıştır. Ancak yeri ve zamanı olmadığını düşünerek konuyu değiştirmiştir. Kral, ertesi gün teklifini etraflıca konuşmak ve Padişah'ın görüşlerini öğrenmek için Belgrad Sefiri aracılığıyla münasip bir zamanda II. Abdülhamid ile görüşmek istediğini iletmiştir. Kral ve Padişah arasında bu konuya münhasır bir görüşmenin yapıldığını tespit etmek mümkün olmamıştır.¹²⁰ Ancak Sırbistan'ın İstanbul elçisi Dr. Corceviç anılarında genç Kral'a bu yönde nasıl bir telkinde bulunduğunu ve Padişahın ne cevap verdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

...Türkiye ve Balkan devletleri arasında bir askerî ittifak yapılması ve gümrük birliği oluşturulması; yani Türkiye'nin başını çektiği, 1.500.000 süngü ve birkaç bin seri atışlı topa hükmeden bir Balkan birliği.

Bu fikir ilk kez şimdi ortaya çıkmıyor, on senelik bir geçmişi var.

Sırp kralı Aleksandar, Sultan 2. Abdülhamit'i ziyaret amacıyla İstanbul'a geldiğinde, Babıâli nezdindeki temsilcisi Dr. Vladan Georgevitch kendisine bazı başka hususların yanında şunları söylemişti:

“Sire [Haşmetmeap!] Milletlerin çoğunun 30-40 milyonluk devletler oluşturdukları günümüzde, 2-5 milyon nüfuslu küçük devletler eğer İsviçre, Belçika ya da Hollanda gibi istisnai bir durumda değilseler ne siyasi ne de ekonomik bağımsızlıklarını teminat altına alabilir. Bu, özellikle bizler, Balkan devletleri için de geçerlidir. Ancak bütün Balkan Yarımadası salt coğrafi bir bütünlük oluşturmakla kalmayıp siyasi, yani askerî bir bütünlük oluşturursa büyük ve güçlü bir devlet olma iddiası doğabilir – ki o zaman bile bu, Küçük Asya'nın büyük rezervlerine de hükmedilmesine bağlıdır. Majestelerinden istirhamım, Sultan'la baş başa görüşmeleri sırasında Balkan Yarımadası'nın ortak savunması amacıyla kurulacak, Türkiye'nin zirvesinde olacağı ve bütün Balkan devletlerinin katılacağı bir ittifak hususunda Halife'nin nabzını yoklamasıdır.”

Kral Aleksandar konuyu Sultan'la Dr. Georgevitch de yanlarındayken görüşmüştü.

Sultan'ın cevabı ana hatların ile şöyleydi:

Bu tasavvurun pek çok müspet tarafı olduğu muhakkak ama bütün Balkan devletlerini böylesi bir ittifaka ikna etmenin mümkün olduğuna inanmıyorum.”¹²¹

II. Abdülhamid'in gerçekleşmesini mümkün görmediği bu teşebbüs için Sırbistan Hükümetince çerçeve bir metin oluşturulmuştur. Altı maddeden oluşan taslak metnin mahiyeti kısaca şu şekildeydi: Taraflar arasında savunma ve taarruz amacıyla askerî bir anlaşma yapılacaktır. Lüzumu hâlinde taarruz ve savunma amacıyla hareket ettirilecek Sırp ordusu, Sırbistan tarafından tayin olunacak bir murahhas ile kati bir surette Padişah'ın kumandası altında olacaktır. Sırbistan ordusunun silahları, Osmanlı ordusunun kullandığı silahlarla aynı olacaktır. Bu askerî anlaşma, ileride başında Osmanlı Devleti'nin bulunduğu Balkan Ülkeleri İttifakının teşekkülüne zemin oluşturmak amacıyla yapılacağından ittifaka Balkan devletlerinin dâhil olabilmesi için gerekli teşebbüslerde bulunulacaktır. Bu ittifaka dâhil olacak devletler Makedonya kıtasındaki taleplerinden kati surette vazgeçeceklerdir. Avusturya ve Rusya'nın müttefiklik ve münferiden bir başka devletle veya birbirlerine karşı savaşmaları durumunda ortak bir hareket tarzı benimsenecektir; bu iki devletin düşmanlıklarını kazanmamak ve Avrupa devletlerine karşı gerekli tedbirleri almak için Padişah'ın uygun göreceği kararlar alınacaktır. Bu suretle bir politika belirlemek için Padişah ve Kral özel bir görüşme gerçekleştireceklerdir.¹²²

¹¹⁹ BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 40.

¹²⁰ BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 44.

¹²¹ Vladan Georgevitch, *Türk Devrimi ve İstikbali*, çev. Hulki Demirel, İletişim Yay., İstanbul 2005, s. 151-152.

Bilgin Çelik, *Balkan İttifakı ve Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2019, s. 47-48.

¹²² BOA, Y.PRK.TŞF, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 47.

Aleksandar'ın planladığı askerî anlaşmayı en son 1885 yılında karşı karşıya geldikleri ve ağır bir mağlubiyet aldığı Bulgaristan tehlikesine karşı bir tedbir amacıyla düşündüğü oldukça açıktır. Eğer Bulgaristan ittifaka dâhil oluncaya kadar Makedonya'ya bir saldırı gerçekleştirecek olursa Sırbistan'ın; Sırbistan'a saldıracak olursa Osmanlı Devleti'nin karşılık vereceğini Belgrad Sefiri'ne ifade etmiştir.¹²³ Taraflar arasında bir ittifak anlaşması yapılmamış olmasına rağmen London Evening Standard gazetesinin aktardığına göre bazı Sırp gazeteleri bir ittifak oluştuğu şeklinde haberlere yer vermişlerdir.¹²⁴

6. Dönüş Yolculuğu

Gelişinde olduğu gibi dönüşünde de askerî ve idari tedbirler alınan Kral,¹²⁵ 4 Temmuz Çarşamba günü Mabeyin'den doğruca Tophane-i Amire iskelesine geçmiştir. Burada Tophane-i Amire Müşiri Zeki Paşa tarafından Sultaniyye Vapuru'na uğurlanmıştır. Kral, Sadrazam, Hariciye Nazırı ve maiyetiyle birlikte istimbotlarla vapura ulaştıklarında onları Sırbistan millî marşının eşliğinde vapurdaki asker ve sivil görevliler karşılamıştır. Sadrazam ve Hariciye Nazırı tarafından resmî uğurlama töreni icra edilerek Kral yolcu edilmiştir.¹²⁶

Akşamüzeri hareket eden Sultaniyye Vapuru,¹²⁷ ertesini gün sabah saatlerinde Kala-i Sultaniyye'ye ulaşmıştır. Cuma sabahının erken saatlerinde Selânik'e ulaşılacak şekilde buradan hareket edilmesine karar verilmişse de telgraf çekmek için sahile yanaşırken yapılan manevra esnasında vapurun dümen dolabı kırılmıştır. Ortaya çıkan bu beklenmedik arıza nedeniyle uzun bir zaman kaybı yaşanmıştır. Aslında yedek dümen dolabına sahip olan Sultaniyye için bu arızanın herhangi bir tehlikesi söz konusu değildi ama o zamana kadar yedek dümenin denenmemiş olması nedeniyle kırılan dümen dolabının temizlenmesine girişilmiştir. Bundan dolayı vapur beş saatlik bir gecikmeden sonra tekrar Selânik'e doğru hareket edebilmiştir. Tüm bunlar yaşanırken General Zdravkoviç ile satranç oynamakta olan Kral, hiçbir telaş emaresi göstermeyerek vapur tekrar hareket edinceye kadar oyununa devam etmiştir.¹²⁸ Sultaniyye Vapuru Çanakkale'den Akdeniz'e doğru ilerlerken istihkâmlardan askerlerce saygı merasimi icra edilmiştir.¹²⁹ Yaşanan gecikme sebebiyle geç vakitte Niş'e ulaşmak istemeyen Kral, bir gece Selânik'te kalmaya karar vermiştir. Bunun üzerine Selânik Valiliğine haber gönderilerek gerekli hazırlıkların yapılması sağlanmıştır.

Yedek dümenle yoluna devam eden Sultaniyye Vapuru, Selânik limanına öğleden sonra girmesi için Karaburun'da iki saat beklemiş ve öğle yemeğinden sonra limana girerek demir atmıştır.¹³⁰ 6 Temmuz Cuma günü Selânik'e ulaşan Kral'ı büyük üniformaları içerisindeki Vali ve müşir paşalar Sultaniyye'ye çıkararak karşılamışlardır. Kral ve maiyeti filikalar ile Beyazkule iskelesinden karaya çıkmışlardır. Burada düzenlenen tören esnasında askerî bando ile Hamidiye Sanayi Mektebi bandosu Sırbistan marşını çalmışlardır. İskeleden Kral'ın kalacağı konağa kadar dizilen askerler yol boyunca Kral'ı selamlamışlardır.¹³¹ Kral, gelişinde olduğu gibi dönüşünde de hazır bekletilen Vali Konağı'nda kalmıştır.¹³²

Konak'ta kısa bir süre dinlenen Kral, bazı ziyaretlerde bulunmuştur.¹³³ Bu kapsamda Selânik Sanayi Mektebi¹³⁴ ile Selânik Mülkiye İdadisini ziyaret etmiştir. Kral, okulun tertibi ve

¹²³ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 46.

¹²⁴ "The King of Servia", *London Evening Standard*, July 5, 1894, p. 5.

¹²⁵ BOA, *Y.MTV*, 99/12, 01 M. 1312 (5 Temmuz 1894).

¹²⁶ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 51.

¹²⁷ "The King of Servia", *Morning Post*, July 6, 1894, p. 5.

¹²⁸ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894).

¹²⁹ BOA, *Y.MTV*, 99/6, 1 M. 1312 (5 Temmuz 1894).

¹³⁰ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894).

¹³¹ BOA, *Y.PRK.ML*, 15/40, 03 S. 1312 (6 Ağustos 1894).

¹³² BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 30.

¹³³ BOA, *Y.PRK.ML*, 15/40, 03 S. 1312 (6 Ağustos 1894). BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894).

¹³⁴ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 5.

sahip olduğu imkânlarından dolayı okul idarelerine tebriklerini ifade etmiştir.¹³⁵ Okulları ziyaretinden sonra şehrin sahil tarafında “yalılar ciheti” olarak anılan yeni mahallesini gezen Kral, ikametine tahsis edilen konağa geçmiştir. Burada maiyeti, mihmandarlar, müşir ve kumandan paşalarla birlikte akşam yemeğini yemiştir.¹³⁶ Ziyafet esnasında askeri bando ile Hamidiye Sanayi Mektebi Bاندosu çeşitli eserler icra etmiştir.¹³⁷

Cuma gününü Selânik'te geçiren Kral, 7 Temmuz Cumartesi sabahı kaldığı konaktan Selânik Tren İstasyonu'na geçmiştir. Konaktan istasyona kadar uzanan güzergâh boyunca Büyük Cadde, rıhtım, çarşı içi, Vardar Kapısı Caddesi ve istasyonda askerler dizilerek Kral'ı selamlamışlardır. İstasyonda yapılan uğurlama törenine tren hareket ettiği esnada atılan topların sesleri eşlik etmiştir.¹³⁸

Trenle Niş'e doğru hareket eden Kral, durulan her istasyonda halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Zibefçe'ye ulaşan tren burada Kosova Valisi Hafız Mehmed Paşa ve diğer erkân tarafından karşılanmıştır. Kral'ın hizmetinde bulunan çavuşlar, sofracı, ateşçi ve sair hizmetliler burada bırakılarak Sırbistan'ın hudut istasyonu olan Ristovic'e geçilmiştir. Burada Sırp halkı ve kabine üyeleri tarafından karşılanan Kral, kendisi için hazırlanan katare geçerek Niş'e doğru yolculuğuna devam etmiştir. Güzergâh üzerinde uğranılan İvranya (Vranje) ve Leskofça'da binlerce insan Kral'ı karşılamışlardır. Leskofça istasyonunda Vali tarafından karşılanan Kral ve beraberindekiler, istasyon binasında hazırlanan bir salonda ikram edilen tatlı, kahve ve sair ikramlarla kısa bir süre istirahat ederek yolculuklarına devam etmişlerdir.¹³⁹ Böylece Osmanlı topraklarından çıkan Kral Aleksandar, 1896 yılında Hilandar Manastırı'nı ziyaret etmek için bir kez daha Osmanlı ülkesi sınırlarına girecektir.¹⁴⁰

İçişleri Bakanı dışındaki tüm kabine üyeleri Kral Aleksandar'ı karşılamak üzere Niş'e gitmişlerdir.¹⁴¹ Bu arada Kral Milan, Sultan II. Abdülhamid'e bir telgraf göndererek oğluna gösterilen ihtiram ve misafirperverlik için şükranlarını ifade etmiştir.¹⁴² Aynı şekilde Kral Aleksandar, Osmanlı topraklarından ayrılırken Sultan'a çekmiş olduğu telgrafla gösterilen misafirperverlik için teşekkür etmiştir.¹⁴³ Kral, II. Abdülhamid'den gördüğü iltifata karşılık olmak üzere ziyareti boyunca kendisine refakat eden Osmanlı heyetini özel olarak Niş'e davet etmiştir.¹⁴⁴

Kral ve beraberindekileri taşıyan tren, 7 Temmuz akşamı saat 7'de Niş'e ulaşmıştır. Başbakan, kabine üyeleri, askerî ve mülki erkân tarafından karşılanan Kral,¹⁴⁵ burada halka hitaben yaptığı konuşmasında seyahati boyunca Osmanlı Devleti'nden ve II. Abdülhamid'den gördüğü samimi misafirperverlikten duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Kral'ın seyahatinden duyduğu memnuniyeti gören halk, “Yaşa Sultan Hamid!” ve “Yaşa Aleksandar!” nidalarıyla mukabelede bulunmuşlardır. Niş Tren İstasyonu'ndan Kral'ın ikametgâhına kadar uzan yol ile ikamet edeceği binanın etrafı Sırp ve Osmanlı bayraklarıyla donatılmıştır. Kral, ikametgâhın etrafını kuşatan ve kendisini coşkuyla karşılayan kalabalığa hitaben yaptığı konuşmada II. Abdülhamid'in kendisine gösterdiği ilgiye teşekkür ederken istasyonda olduğu

¹³⁵ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 4.

¹³⁶ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 6. BOA, *Y.MTV*, 99/21, 03 M. 1312 (7 Temmuz 1894).

¹³⁷ BOA, *Y.PRK.ML*, 15/40, 03 S. 1312 (6 Ağustos 1894).

¹³⁸ BOA, *Y.PRK.ML*, 15/40, 03 S. 1312 (6 Ağustos 1894). BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 5.

¹³⁹ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894).

¹⁴⁰ Necdet Hayta, Ayşe Özkan, “Sırp Krallarının Hilandar Manastırı'nı Ziyaretleri ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu”, *Yücel Özkaya'ya Armağan Yazılar*, ed. Hamiyet Sezer Feyzioğlu, Hel Yay., Ankara 2015, s. 109-124.

¹⁴¹ BOA, *Y.A.HUS*, 302/18, 02 M. 1312 (6 Temmuz 1894).

¹⁴² “The King of Servia”, *London Evening Standard*, July 5, 1894, p. 5.

¹⁴³ “The King of Servia”, *Morning Post*, July 9, 1894, p. 3.

¹⁴⁴ “The King of Servia”, *Morning Post*, July 9, 1894, p. 3.

¹⁴⁵ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 6. “The King of Servia”, *Morning Post*, July 9, 1894, p. 3.

gibi bir kez daha “Yaşa Sultan Hamid!” ve “Yaşa Aleksandar!” şeklindeki tezahürat sesleri yükselmiştir.¹⁴⁶ Konağın önünde Niş Belediye Başkanı tarafından karşılanan Kral, içeride Sırbistan Metropolit Mihail tarafından eli öpülerek karşılanmıştır. Konağın balkonuna çıkan Aleksandar, halka hitaben bir konuşma yapmıştır. Hem Niş istasyonunda hem de konak kapısında yapmış olduğu konuşmalarda olduğu gibi yaptığı seyahatten ve kendisine gösterilen misafirperverlik ve ilgiden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.¹⁴⁷

Niş halkı, Kral'a dönüş yolculuğunda refakat eden Osmanlı heyetine büyük bir ilgi göstermiştir. Heyet için Niş eşrafından Joviç'in konağı hazırlanmıştır. Heyet, ikamet edecekleri evin önüne gelindiğinde Hamidiye Marşı eşliğinde ellerindeki meşalelerle birkaç yüz kişi tarafından karşılanmıştır. Çoçahiç isimli bir Sırp'ın toplanan kalabalığa ve Osmanlı heyetine hitaben yapmış olduğu Türkçe konuşmadan sonra Raif Paşa da bir konuşma yapmıştır. Yapılan konuşmaların ardından halk “Yaşa Sultan Hamid!” ve “Yaşa Aleksandar!” tezahüratlarıyla dağılmıştır. Burada bir müddet dinlenen heyet, kendilerine tahsis edilen arabalarla Kral'ın ikametgâhına geçmiştir. Hükümet üyeleriyle yapılan görüşmenin ardından yemek yenilmiştir. Kral Aleksandar ve babası Kral Milan, yapılan karşılamalar esnasında halkın Abdülhamid'e göstermiş olduğu sevginin takdire şayan olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁴⁸

Heyet, pazar günü Kral Milan'a özel bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Yapılan görüşmede Kral Milan, Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkinin tarihî seyrine değinmiş, 1389 Kosova Savaşı esnasında Sırp Kralı Lazar ile I. Murad'ın ölümlerinin her iki milletin tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu ve bu durumun manevi bir bağ oluşturduğunu ifade etmiştir. Milan'a göre Sırlar, mezhep ve devletlerinin Osmanlı Devleti'nin himayesine bağlı olduğunu görmüşlerdir. Sırbistan emaretinin kuruluşunu sağlayan ilk ihtilalin Osmanlı Devleti aleyhine olmadığını ifade eden Milan, Berlin Antlaşması'na değin Sırların sahip oldukları imtiyaz ve muafiyetlerin yabancı devletlerin müdahalesi ile değil Osmanlı padişahlarının hükmüyle gerçekleştiğini belirtmiştir. Milan, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde Rusya'nın teşvikiyle Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmış olsalar da Osmanlı Devleti'ne karşı samimi duygular beslediklerini ve savaştan sonra meydana gelen olayların dost ve düşmanlarını görmelerini sağladığını belirtmiştir. Milan'a göre Osmanlı Devleti'nin Avrupa kıtasındaki varlığı, Sırbistan'ın en önemli menfaatlerinden biriydi. Milan, oğlu Kral Aleksandar'a gösterilen saygı ve ilginin iki devlet arasındaki dostluk ilişkilerini bir kat daha güçlendireceğini, genç Aleksandar'ın Sultan Abdülhamid'den gördüğü ihtiram ve iltifatı ömrü boyunca unutmayacağını ve ileride meydana gelebilecek olası gelişmelerin bunu değiştirmeyeceğini belirtmiştir. Milan'ın bu sözleri karşısında Hakkı Bey, Kosova Savaşı'ndan on dört yıl sonra meydana gelen 1402 Ankara Savaşı'nda Timur'a karşı Sırp askerlerinin Yıldırım Bayezid'in yanında yer almış olmalarının sadakatlerinin bir göstergesi olduğunu, o zamandan itibaren iki millet arasında bir itihat oluştuğunu, II. Mahmud'un Sırların istekleri doğrultusunda bir emaret kurmalarına izin verdiği gibi Abdülaziz'in de bazı izinler verdiğini belirtmiştir. Milan'a yapılan ziyaretten sonra Osmanlı heyeti ile Sırbistan Başbakanı karşılıklı olarak birbirlerini ziyaret etmişlerdir. Niş Müftüsü ile şehirde yaşayan Müslümanların ileri gelenlerinden bir grup da heyeti ziyaret etmiştir. Bu ziyaret esnasında Niş'teki Müslümanların durumu hakkında bilgiler veren müftüye Kral tarafından Beşinci Rütbeden “Eagle Black” nişanı verildiği gibi davalı olan bir mezarlığın Müslümanlara terk edilmesini ve duvarlarının hükümetçe inşasını emretmiştir.¹⁴⁹

Pazar akşamı Raif Paşa ve beraberindekiler onuruna Niş Belediye Başkanı tarafından “memleket bahçesinde” bir konser ve “raks cemiyeti” tertip edilmiştir. Kral Aleksandar,

¹⁴⁶ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 8.

¹⁴⁷ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 10.

¹⁴⁸ BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Arzuhâl Jurnal (Y.PRK.AZJ)*, 31/95, 29 Z. 1312 (23 Haziran 1895). BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 8.

¹⁴⁹ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 10.

katıldığı bu toplantı ve yemekte Rusya'dan gördüğü fenalıklardan bahsetmiştir. Yemekten sonra Osmanlı heyeti, Hassa Kumandanı Konstantinoviç tarafından ordugâha davet edilmiş; burada heyete orkestra eşliğinde ikramlarda bulunulmuştur. Aynı gece Kral'la vedalaşan heyet, 9 Temmuz Pazartesi günü sabah erken saatlerde Niş İstasyonu'na gitmiştir. Kabine üyeleri tarafından yolcu edilen heyete Kral'ın Başyaveri Çeriç ile yaverlerden Delkoviç Nikoloviç, Zibefçe İstasyonu'na kadar eşlik etmişlerdir. Zibefçe'de tren değiştiren heyet, buradan Selânik'e doğru yolculuğa devam etmiştir. Raif Paşa ve beraberindeki Osmanlı heyetine gidiş yolculuğunda olduğu gibi dönüş yolculuğunda da ahali tarafından sevgi gösterileri yapılmış "Yaşasın Sultan!" şeklinde tezahüratlar yapılmıştır. Leskofça'da Belediye heyeti, Raif Paşa ve beraberindekileri karşılamış, mutasarrıf trene gelerek hududa kadar eşlik etmiştir. Raif Paşa ve beraberindekiler, gördükleri ihtiram ve hizmete karşı kayıtsız davranmamışlardır. Niş'te kalmış oldukları evin hizmetçileri ile kendilerine tahsis edilen arabaların seyislerine toplamda 108 Fransız altını bahşiş dağıtmışlardır.¹⁵⁰ Heyet, salı gecesi Selânik'e ulaşmıştır.¹⁵¹

Kral'ın İstanbul yolculuğunun ilk anından itibaren II. Abdülhamid'in iltifatına mazhar olması ve görevliler tarafından ihtiramla karşılanarak ilgi gösterilmesi hem kendisini hem de Sırbistan halkını oldukça memnun etmiştir. Belgrad Sefaretinde görevli Maslahatgüzar Başkâtip Harutyun Markaryan'ın 1 Temmuz tarihinde İstanbul'a gönderdiği telgrafında bildirdiğine göre hem Sırbistan Hükümeti hem de halk Kral'a gösterilen bu ilgiyi Sırbistan'ın iyi bir geleceğe sahip olacağına bir nişanesi olarak addetmişlerdir.¹⁵² Kral Aleksandar, her fırsatta gezisi boyunca gördüğü iltifattan dolayı II. Abdülhamid'e şükranlarını ifade ederken babası Kral Milan da oğluna gösterilen ilgiden ve yapılan iltifattan dolayı telgrafla şükranlarını sunmuştur. Kral'ın gördüğü bu ilgi ve iltifat Belgrad gazetelerinde Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasında bir ittifak tesis edildiği şeklinde yorumlanmıştır.¹⁵³ Tüm bunlara rağmen Kral'ın İstanbul'dan ayrılmasından kısa bir müddet sonra bazı gazetelerde arzu edilen derecede ihtiram gösterilmeyen Kral'ın İstanbul'dan üzgün ayrıldığı yönünde haberler çıkmıştır. Avusturya Hükümetinin entrikalarının bir parçası olarak çıkarıldığı düşünülen bu asparagas haberlere karşı Sırbistan Hükümetinin resmî gazetesinde söz konusu haberler tekzip edilerek hem Kral'ın hem de Sırbistan halkının ziyaret esnasında gösterilen ihtiramdan ve misafirperverlikten duydukları memnuniyet ve minnettarlık dile getirilmiştir. Bilhassa Kral Aleksander, II. Abdülhamid'den gördüğü iltifatı hiçbir şekilde unutamayacağını resmî olarak ifade ederek entrikalara bir son vermiştir.¹⁵⁴

Aleksandar'ın ayrılışından yaklaşık bir hafta sonra 10 Temmuz 1894 tarihinde İstanbul'da büyük bir deprem meydana gelmiştir. Depremde zarar gören halkı yalnız bırakmayan Kral, depremedelere yardım için 5.000 frank göndermiştir. Yardımı kabul eden Osmanlı Devleti, Belgrad Sefareti aracılığıyla iane biletinin Kral'a ulaştırılmasını temin ettiği gibi II. Abdülhamid yapılan yardımın duyurulmasını istemiştir.¹⁵⁵

7. Ziyaretin Yankıları

Genç Kral Aleksandar'ın İstanbul'a yapmış olduğu bu bir haftalık ziyaret İngiliz basınına siyasi bakımdan önemli bir olay olarak görülmemiştir. Buna karşılık İngiltere Dışişleri Bakanı John Wodehouse ile görüşen Londra Sefiri'nin aktardığına göre İngiliz Hükümeti, Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasındaki dostluğu ve iyi ilişkileri güçlendirecek her türlü eylem ve faaliyeti büyük bir memnuniyetle karşılamaktaydı.¹⁵⁶ 25

¹⁵⁰ 9.360 kuruşa tekabül eden bu miktar Hazine tarafından karşılanmıştır. BOA, *BEO*, 441/33064, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894). BOA, *DH.MKT*, 293/48, 10 R. 1312 (11 Ekim 1894). BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 8.

¹⁵¹ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 8.

¹⁵² BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894).

¹⁵³ "The King of Servia", *The Standard*, July 5, 1894, p. 5.

¹⁵⁴ BOA, *Y.PRK.EŞA*, 20/11, 20 M. 1312 (24 Temmuz 1894), lef 11.

¹⁵⁵ BOA, *İ.HUS*, 27/60, 12 M. 1312 (16 Temmuz 1894).

¹⁵⁶ BOA, *Y.A.HUS*, 303/90, 19 M. 1312 (23 Temmuz 1894).

Haziran 1894 tarihli Times gazetesinde Kral'ın İstanbul ziyaretiyle ilgili olarak kaleme alınan bir makalede seyahate siyasi bir önem atfedilmeyeceği zira heyetin askerî erkândan oluştuğu, üst düzey devlet memurlarının ve bakanların yer almamasının bunun en açık delili olduğu ifade edilmiştir. Gazeteye göre siyasi bir olgunluğa ulaşmamış genç bir Kral ile II. Abdülhamid'in siyasi meseleler hakkında görüşmesi uygun olmayacaktı. Ancak Kral, Bulgaristan'ın Makedonya'da elde ettiği menfaatlere karşılık birtakım dinî imtiyazlar elde etmeye çalışacaktı. Söz konusu ziyaretin hem Şark Meselesi hem de Avrupa'daki barış ve asayişe hiçbir katkısı olmayacağı düşünülüyordu. Fakat Kral, İstanbul yerine Viyana'ya yahut Petersburg'a gitmiş olsaydı bazı siyasi çevrelerce buna bir önem atfedilebilirdi. Ayrıca makalede Şark meselesiyle ilgili olmayan bu ziyaretten dolayı Büyük Devletlerin rahat oldukları ifade edilmiştir.¹⁵⁷

11 Haziran 1894 tarihli Kölnische Zeitung gazetesinde gezi hakkında yayımlanan bir değerlendirme yazısında ülkesindeki genel durum pek iyi değilken Kral'ın böyle bir geziye çıkmasının esas nedeni olarak Bulgarların Makedonya'daki faaliyetleri gösterilmiştir. Yazıda bir prenslik hâline geldikten sonra Bulgarların Makedonya'da Sırları endişelendirecek derecede faaliyetlerini yoğunlaştırmalarına ve önemli derecede yol kat etmelerine üç unsurun yardımcı olduğu değerlendirilmiştir. Söz konusu unsurlar ve etkileri şu şekilde değerlendirilmiştir:

“Evvla Bulgarlar hükümet-i seniyyeye tabi olmalarından istifade etmişlerdir. Memurin-i Osmaniye tebaa-i şahane sıfatıyla Makedonya'da mektep muallimliklerinde ve sair hizmetlerde bulunan Bulgar mefsetetlerine karşı daha ziyade müsaade-kârene hareket etmekteydiler. Hâlbuki Sırp mekâtibi muallimlerine casus nazarıyla bakılmakta ve Sırp konsoloshaneleri âdeta polislerin taht-ı nezaretinde bulundurulmakta idi. Şimdi hâl bu merkezde değil ise de Sırp memurları marüzzikr vilayette henüz serbestî-i hareketlerine malik olmadıklarından Sırp menafiinin pek cüzi bir kısmını müdafaa ile iktifaya mecbur oluyorlar. Rumların terakkiyatına mâni olmak üzere 1870 senesinde canib-i Babıaliden tesis buyurulan Bulgar Eksarhlığının dahi Bulgarlar için muaveneti olmaktadır. Bulgar piskoposları efkâr-ı milliyyeyi neşre elden geldiği kadar alışmakta ve Bulgar kilisesinin teşkilatı Slav cinsinden olan Sırların ahlakına bittabi daha tevafuk ettiğiinden Rum kiliselerinden ziyade Bulgar kiliselerine mail bulunuyorlar. İşte Bulgarların Makedonya'da nüfuzlarının gittikçe ziyadeleşmesine sebep budur. Sırp Kraliyetinin şayan-ı teessüf olan ahvalinin dahi bu babda tesir-i küllisi vardır...”¹⁵⁸

Novosti gazetesinin 20 Haziran 1894 tarihli nüshasında yayımlanan makalede Aleksandar'ın İstanbul ziyaretinin Bulgaristan'ın takip ettiği politika açısından önemli olduğu üzerinde durulmuştur. Yazıda Bulgaristan'ın 1824 ve 1885 yıllarında Sırbistan'a karşı tehditkâr bir tavır ve harekette bulunduğu; Bulgarların yayılmacı bir politika takip ederek Makedonya'daki Slav ve Rum ahalisine yöneldikleri ifade edilmiştir. Yazının devamında Bulgarların Makedonya'daki faaliyet ve emellerine Sırbistan, Yunanistan ve Romanya tarafından bigâne kalınmayacağı belirtilerek Balkanlar'ın yakın bir gelecekte ciddi ve büyük olaylara sahne olacağı öngörüsünde bulunulmuştur.¹⁵⁹

Deutsch Zeitung gazetesinin 22 Haziran 1894 tarihli nüshasında yer alan “Devlet-i Aliyye'nin Genç Misafiri” başlıklı makalede Sırbistan Kralı'nın İstanbul'a yapmış olduğu ziyaret daha etraflı bir şekilde değerlendirilmiştir. Makaleye göre Aleksandar'ın ziyaretinin asıl nedeni Bulgar Başbakan Stambulov'un girişimleri neticesinde Osmanlı Devleti'nin Makedonya'da bulunan Bulgarlara bazı imtiyazlar vermiş olmasıdır. Kralın amacı Bulgarların muvaffakiyetini tesirsiz bırakmak ve komşularına verilen hak ve imtiyazların Sırlara da verilmesini sağlamaktır. Makalede Osmanlı Devleti'ne karşı iki defa savaş ilan eden ve Rusya'nın yanında savaşan bir hükümdarın şimdi oğlunu İstanbul'a göndermiş olmasının oldukça manidar olduğu ifade edilmiştir. Yazıda Obrenoviçlerin defalarca İstanbul'a

¹⁵⁷ BOA, *Y.PRK.TŞF*, 3/100, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894), lef 41.

¹⁵⁸ BOA, *Y.A.HUS*, 300/95, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894).

¹⁵⁹ BOA, *Y.A.HUS*, 301/112, 29 Z. 1311 (3 Temmuz 1894).

yöneldikleri, Prens Miloş'un Kara Yorgi'nin kesik başını İstanbul'a gönderdiği ancak Milan döneminde "büyük bir Sırbistan" oluşturmak amacıyla Petersburg'a yöneldikleri fakat karşılaştıkları mali zorluklar nedeniyle Tuna bölgesine yönelmek zorunda kaldıkları üzerinde de durulmuştur.¹⁶⁰

İngiliz Standard gazetesinin 3 Temmuz 1894 tarihli nüshasında bu ziyaretin siyasi maksadının Makedonya'daki Sırp kiliseleri için bazı imtiyazlar elde etmek olduğunun kesin bir şekilde söylenemeyeceği ifade edilmiştir.¹⁶¹ Buna ek olarak 5 Temmuz 1894 tarihli Standard gazetesine göre Kral, Makedonya'da Sırp Ruhani Heyeti kurulması arzusunu gerçekleştirememiş ve bunu Padişah'la müzakere etmek için bir fırsat da bulamamıştır.¹⁶² Buna rağmen seyahatin en önemli sonuçlarından biri Metropolit Mihail'in İpek Patriği olarak atanması olmuştur.¹⁶³

Sonuç

1882 yılında Sırbistan yönetiminin bir kraliyete dönüşmesinden sonra II. Abdülhamid'i İstanbul'da ziyaret etmeyi düşünen ilk Sırp hükümdarı Kral Milan olmuştur. Ancak ülkedeki iç siyasi çekişmeler, bu düşüncesini hayata geçirmesine engel olmuştur. 1889 yılında oğlu Aleksandar lehine tahttan feragat eden Milan, muktedir bir kral olarak gelemediği İstanbul'a sabık kral olarak gelebilmiştir. İstanbul'un yanı sıra Beyrut, Kudüs ve Şam gibi Osmanlı şehirlerini de gezen Milan, üç aydan uzun bir süreyi Osmanlı ülkesinde geçirmiştir. Kral Milan'dan sonra 1893 yılında eşi Kraliçe Nataliya İstanbul'a birkaç günlük kısa bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Hem Milan hem de Nataliya Sultan II. Abdülhamid tarafından oldukça iyi ağırlandırılmışlardır.

1894 yılına gelindiğinde ise bir yıl önce reşit olmadığı için kendisi adına ülkeyi yöneten Naipler Heyetini kansız bir darbeyle bertaraf ederek ülke yönetimini ele alan genç Kral Aleksandar, muhtemelen babasının yönlendirmesiyle, hükümdar olarak ilk ziyaretini İstanbul'a gerçekleştirmiştir. Osmanlı ve Avrupa basınının takip ettiği ancak siyasi bir önem atfetmedikleri bu seyahati siyasi ve askerî amaçlardan tamamen soyutlayarak değerlendirmek mümkün değildir. Özellikle Avrupa basınının olgunluk yaşlarındaki Sultan II. Abdülhamid gibi tecrübeli bir hükümdarın daha on sekiz yaşındaki toy bir kralla politik meseleleri görüşmesinin uygun olmayacağı yönündeki kanaatleri oldukça dikkat çekicidir. İster kendi iradesiyle isterse babasının veya etrafındaki devlet erkânının yönlendirmesi neticesinde olsun Kral Aleksandar, Osmanlı Padişahı'na çok ciddi bir askerî ittifak teklifi sunmuştur. Bu ittifak teklifinin arkasındaki en büyük neden ise Balkan coğrafyasında sınırlarını genişleten Bulgar Prensiği idi. Ancak II. Abdülhamid, Balkan hükümetlerinin tümünün katılmasını öngören bu teklife gerçekleşmesini mümkün görmediği için olumlu yaklaşmamıştır.

Aleksandar'ın yaklaşık bir hafta süren bu seyahati bir taraftan o dönemde Balkan coğrafyasında meydana gelen gelişmeler ve siyasi dengeler hakkında fikir edinmemizi sağlarken bir diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin son döneminde yabancı devlet hükümdarlarına uygulanan protokol kuralları hakkında da bilgi sahibi olmamızı temin etmektedir.

¹⁶⁰ BOA, Y.A.HUS, 302/5, 01 M. 1312 (5 Temmuz 1894).

¹⁶¹ BOA, Y.PRK.TKM, 32/5, 05 M. 1312 (9 Temmuz 1894).

¹⁶² BOA, Y.PRK.TKM, 32/4, 05 M. 1312 (9 Temmuz 1312).

¹⁶³ "Turkey and Servia", *London Evening Standard*, July 9, 1894.

Kaynakça**Arşiv Belgeleri**

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Babiali Evrak Odası Evrakı (BEO)

176/13176; 344/25738; 406/30426; 420/31456; 420/31457; 421/31510; 422/31585; 425/31847;
425/31848; 428/32077; 430/32246; 441/33064; 447/33522

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH.MKT)

5/45; 293/48

Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR.TO)

21/141; 21/145; 21/155; 21/158; 303/49; 342/79

İrade Dahiliye (İ.DH)

1126/87996; 1127/88045; 1127/88096; 1128/88122; 1141/89048

İrade Eyalet-i Mümtaze Mısır (İ.MTZ(05))

34/1966

İrade Hariciye (İ.HR)

345/31; 436/41; 436/42; 436/46; 436/47

İrade Hususi (İ.HUS)

9/108; 10/2; 10/4; 10/9; 19/80; 20/13; 24/53; 25/37; 25/50; 25/54; 25/57; 25/131; 25/139; 27/60

İrade Taltifat (İ.TAL)

17/13; 17/14; 21/1; 95/35; 121/93

Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (Y.A.HUS)

223/15; 223/34; 223/51; 223/60; 223/63; 223/64; 224/20; 224/56; 272/23; 272/27; 272/33;
288/5; 292/104; 297/75; 300/107; 300/110; 300/57; 300/76; 300/96; 301/16; 301/62;
301/62; 301/62; 301/112; 302/5; 302/18; 303/61; 303/90

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE)

86/111; 89/24

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV)

98/6; 98/7; 98/38; 98/92; 99/6; 99/12; 99/21

Yıldız Perakende Evrakı Arzuhâl Jurnal (Y.PRK.AZJ)

31/95

Yıldız Perakende Evrakı Sadaret Maruzatı (Y.PRK.A)

5/29; 9/39

Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK)

36/6; 36/87

Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik Maruzatı (Y.PRK.EŞA)

6/84; 9/29; 17/33; 19/73; 19/88; 20/11

Yıldız Perakende Evrakı Maliye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.ML)

15/40

Yıldız Perakende Evrakı Posta Telgraf Nezareti Maruzatı (Y.PRK.PT)

4/99

Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği (Y.PRK.TKM)

32/4; 32/5

Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK.TŞF)

2/60; 2/66; 2/71; 3/98; 3/100; 4/33

Yıldız Sadaret Resmî Maruzat Evrakı (Y.A.RES)

70/17

Yıldız Sadrazam Kâmil Paşa Evrakı (Y.EE.KP)

3/223

Kitap ve Makaleler

Ahbab, Yakup, “Balkanlarda Kiliseler Sorunu Örneği Olarak: Fermiliyan Meselesi (1897-1902)”, *Journal of History and Future*, C. 1, S. 1 (Aralık 2015), ss. 51-70.

Aslantaş, Selim, “Sırbistan: İsyanlar ve Bağımsız Devlet”, *Balkanlar El Kitabı*, der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, KaraM&Vadi Yay., Ankara 2006, ss. 472-487.

Çelik, Bilgin, *Balkan İttifakı ve Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2019.

Çelik, Yüksel, “Üsküdar Sakinlerinden Son Hıdiv II. Abbas Hilmi Paşa (1874-1944) ve Hıdiv Kasrı”, *V. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu (1-5 Kasım 2007)*, ed. Coşkun Yılmaz, C. 3, Üsküdar Belediyesi Yay., İstanbul 2008, ss. 477-496.

Demirel, Fatmagül, *Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında Son Ziyaretler, Son Ziyafetler*, Doğan Kitap, İstanbul 2007.

Georgevitch, Vladan, *Türk Devrimi ve İstikbali*, çev. Hulki Demirel, İletişim Yay., İstanbul 2005.

Hayta, Necdet; Özkan, Ayşe, “Sırp Krallarının Hilandar Manastırı'nı Ziyaretleri ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu”, *Yücel Özkaya'ya Armağan Yazılar*, ed. Hamiyet Sezer Feyzioğlu, Hel Yay., Ankara 2015, s. 109-124.

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi*, C. 2 (20. Yüzyıl), çev. Zehra Savan, Hatice Uğur, Küre Yay., 2. Baskı, İstanbul 2009.

Kara, Gülnar, “XIX. Yüzyılın Sonunda Rus Büyükelçisi A. N. Nelidov'un Boğazları İşgal Projesi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 8, S. 14 (Mart 2016), ss. 404-414.

Karateke, Hakan T., *Padişahım Çok Yaşa Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Merasimler*, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2017, s. 188-193.

Kuneralp, Sinan, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922)*, İSİS Yay., İstanbul 1999.

Özkan, Ayşe, *Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na Sırlar (1878-1918)*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2013.

Özkan, Ayşe, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2011.

Özkan, Ayşe, *Sırbistan'da Bir Aile Trajedisi*, Çizgi Kitapevi Yay., Konya 2016.

Şahin, Gürsoy, "I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti ile Sırbistan Arasındaki Siyasi Sorunlara Dair Bazı Tespitler", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 2 (Aralık 2016), ss. 269-286.

Gazeteler

Birmingham Daily Post

London Daily News

London Evening Standard

Morning Post

Nottingham Evening Post

Sabah

Servet-i Fünun

Tercüman-ı Hakikat

The Standard

The Time

Summary

The establishment, development, continuity, and course of political, military, and economic relations between countries have been dependent on personal relations and friendships between rulers to a certain extent. Accordingly, the political stability of the Ottoman Empire and the countries with which it had relations had a great impact on the course of the relations in the 19th century. The Principality of Serbia, which was separated from the Ottoman Empire with the Treaty of Berlin signed after the 1877-1878 Ottoman-Russian War, transformed into a Kingdom in 1882. On 6 March 1882, the foundation of the Kingdom of Serbia was declared, and Prince Milan Obrenovic was crowned the king with the title of Milan I. King Milan abdicated the throne at the seventh anniversary of his kingdom on 6 March 1889 owing to different reasons such as his personal life and marital problems, the concern of his losing mental health, the lack of loyalty of Serbian politicians, and his desire to improve relations between Serbia and Russia. After him, thirteen-year-old Crown Prince Alexander Obrenovic ascended the throne.

Among the Kings of Serbia, King Milan, who was also the first to sit on the throne, was the first king to have a desire to travel to Istanbul. Milan, who made Serbia an independent country as a result of 1877-1878 Ottoman-Russian War and declared his kingdom in 1882, expressed this desire to the Ambassador to Belgrade Ziya Bey, yet he could not find the opportunity to realize this travel. King Milan, who could not make this visit during his reign, was able to do it after his abdicating the throne. From 29 March 1889 to 24 July 1889, he toured major Ottoman cities such as Aleppo, Damascus, Jerusalem, and especially Istanbul. After King Milan, Queen Nataliya arrived in Istanbul on 24 March 1893. After seeing Abdulhamid II, the Queen toured Istanbul's key sites, held some meetings, and left Istanbul on March 28th to go to Sevastopol.

The Ottoman Empire learned about King Alexander's desire to come to Istanbul and meet with Abdulhamid II through a communique sent by the Vienna Embassy to the Ministry of Foreign Affairs in the last days of 1893. Mr. Franasovic, newly appointed to the Serbian Embassy in France, met with Ottoman Ambassador Yusuf Ziya Pasha in Vienna, where he stopped for a short visit during his trip to Paris, and told him about the King's intentions. According to the Serbian ambassador, the ruling Radical Party did not consider it appropriate for the King to go to Istanbul before visiting European rulers. At the same time, the ambassador stated that Istanbul would be the first place the King would visit as soon as he left Belgrade to visit the European rulers. Based on this information given by the Ambassador to Vienna, Belgrade Ambassador Ahmed Tevfik Bey, who was asked to investigate the issue, asked the Serbian government whether the King had a desire to visit Istanbul and he would be welcomed if he had such an opinion. The head of the government, Sava Grujic, answered Ahmed Tevfik Bey's question by stating that the King was planning to visit Istanbul in the spring and that he would be informed a few months before the trip.

While plans were being made as to when the King would arrive in Istanbul in the final days of March 1894, it was thought that it would be more appropriate for him to come after the Feast of Sacrifice, which was to start on 14 June and last for four days. For this reason, it was decided to inform the King that if he came after the Feast of Sacrifice, he would be able to enjoy with the most beautiful season of Istanbul, so that he would be able to have a more enjoyable "excursion and rest". Accordingly, after the negotiations between the parties in the last days of April, it was decided to plan the travel for the King to arrive in Istanbul on June 27, and the protocol to be implemented within this framework started to be shaped. There were several different routes that the King could use for his journey from Belgrade to Istanbul. He could reach Istanbul via the Bulgarian Emirate or Romania, or he could also travel to Istanbul by directly entering the Ottoman country without entering the territory of any other state or principality. However, if he entered the territory of a third country, he would have to meet with the ruler of that state. In this case, the King's desire that the first monarch that he visited would be the Ottoman Sultan would not be realized. For this reason, the King, who did not want to have to meet with another ruler before Abdulhamid II, preferred to enter the territory of the Ottoman state with which he had common borders though it would mean a longer trip. Yildiz (the Sultan's government) also asked the King to come to Istanbul via Thessaloniki without entering Bulgaria or Romania and even use the same route on his return to his country. It was thought that this situation would have a positive effect on the people of Istanbul.

On the morning of Saturday, June 23, King Alexander, accompanied by his father, King Milan and his entourage, General Zdravkovic, General Miskovic, General Grujic, Major Grujic, Colonel Konstantinovic, Major Nikisic, Clerk Milicevic, Doctor Ivanovic, Captain Vasic and Captain Valkovic, started his trip to visit Sultan Abdulhamid II on a private train in Belgrade Station. The fact that the delegation accompanying the king was not made up of any names from the political power but being composed of soldiers caused the visit to be interpreted as not having a secret political purpose. The king arrived in Thessaloniki on the evening of Sunday, June 24. Four battalions of soldiers were lined up along the route from the station to the Governor's Mansion, and the streets were filled by the public. Some of the soldiers, gendarmes, and police officers were placed between the station and the street, and some of them were located at certain points along the route. The welcoming ceremony organized at the station was also held at sea, and cannon shots were fired from the Iskenderiyye Corvette for King Alexander, who set foot in Thessaloniki. The mansion of the Governor Zihni Pasha was allocated for King Alexander and his entourage, who would spend the night in Thessaloniki and continue his journey. A banquet was held in honor of the Sultan by the Governor of Thessaloniki.

The King, who left Thessaloniki on the 25th of June on the Sultaniyye Ferry, arrived in Istanbul on Wednesday, 27th of June. The Grand Vizier Ahmed Cevad Pasha, the Minister of

Foreign Affairs Said Pasha, the Head of Foreign Protocol Galip Bey, and Serbia Charge d'affaires staff got on Sultaniyye with steamboats and welcomed the king on behalf of the Sultan. The King, who passed on to Yıldız Palace, met with Abdulhamid II. As per the practices, half an hour after this first meeting between the Sultan and the King, Abdulhamid II paid a visit to King Alexander at the Chalet Kiosk (Şale Köşkü). During this visit, the Sultan conferred upon the King the First Class Order of Distinction (Birinci Rutbeden İmtiyaz Nisani), General Zdravkovic the First Class Order of Osmani (Birinci Rutbeden Osmani Nisani) and General Miskovic the First Class Order of Medjidie (Birinci Rutbeden Mecidiye Nisani). On the evening of Wednesday, June 27, Abdulhamid II gave a great feast at Yıldız Palace in the King's honor.

The King started traveling in Istanbul as of Thursday, June 28. In this context, as well as visiting important places such as Topkapi Palace, Imperial Museum, Imperial Treasury, the King also observed the Friday Salute as many foreigners did during their visit to Istanbul. At the end of the ceremony, King Alexander did not hide his admiration for the discipline and courage of the Ottoman soldiers. During his visit, the King also visited the Mekteb-i Tıbbiyye-i Askeriyye (The Imperial Military School of Medicine), Mekteb-i Mulkiyye (School of Civil Administration), Mekteb-i Hukuk-i Sahane (Imperial School of Law), Mekteb-i Sultani (Galatasaray Imperial High School), Mekteb-i Funun-i Harbiyye-i Sahane (Imperial Military Academy), and Tophane-i Amire (The Imperial Armory). One of the important places that the King visited was the Fener Greek Patriarchate. On Sunday, July 1, King Alexander paid a return visit to Fener Greek Patriarch Neophytos, who visited him in his ceremonial office the day before. This visit to the Patriarchate was very important in an environment where it was said that the trip to Istanbul was aimed at increasing the rights and privileges owned by the Serbian Church in Macedonia. The Serbian King, who was welcomed in the Patriarchate with a show of great respect, attempted to replace the old and sick Prizren metropolitan bishop with the Serbian Metropolitan Bishop in Skopje, and another Serbian citizen to be appointed in his place.

The first to express the idea of establishing an alliance between the Ottoman State and Serbia during this trip was King Alexander's father, the former King Milan. King Milan, who accompanied his son up to Zibevche, expressed his opinion to the Belgrade Ambassador Ahmed Tevfik Bey that the governments in the Balkan Peninsula should create a "confederation" under the leadership of the Ottoman State. After King Milan, King Alexander opened up the issue with Ahmet Tevfik Bey during the trip from Thessaloniki to Istanbul with the Sultaniyye Ferry, and he expressed that the current situation of Serbia was suitable for making a defensive and offensive alliance with the Ottoman State and that the slightest change in the policies followed by Austria and Russia would be to the detriment of the Ottoman State and Serbia. Alexander stated that they were open to an offer to be made by Abdulhamid II, which would set an example for the formation of a "confederation" of the governments in the Balkans. After having expressed his thoughts on the way, during his visit to Abdulhamid II, King Alexander opened up his idea of signing a military agreement between the two states and the establishment of a customs union. However, he changed the subject considering that the time and place were not suitable. It is quite clear that Alexander was considering the military agreement planned as a precaution against the danger of Bulgaria, with which they were last confronted in 1885 and suffered a heavy defeat. However, this alliance attempt could not be implemented for that day.

The King, who left Istanbul on July 4, reached Nish on July 7 through Thessaloniki. He was welcomed by the public with great enthusiasm there. In his speeches addressed to the public, he talked about his satisfaction with the respect shown to him during his trip. As a result of his satisfaction with the trip, the King hosted the Ottoman delegation, who hosted him during his trip, in Nish. While King Alexander's this journey, which lasted for about a week, enables us to get an idea about the developments in the Balkan geography and political balances in that period, it also provides us with information about the protocol rules applied to foreign state rulers in the last period of the Ottoman State.